

új Kéve

ÉSZAKI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETI LAP

Mária a gyermek Jézussal. Djursdala/Småland. Szárnyasoltár (15.század).

“Énekeljete az Úrnak új éneket, mert csodadolgokat cselekedett; megsegítette őt az ő jobbkeze és az ő szentséges karja. Tudtul adta az Úr az ő szabadítását; a népek előtt megjelentette az ő igazságát. (...) Vigan énekelj az Úrnak te egész föld; harsanjatok fel, örvendezzetek és zengedezzetek! Zengedezzetek az Úrnak hárfával, hárfával és hangos énekléssel; trombitákkal és kürtzengéssel vígadozzatok a király, az Úr előtt! Harsogjon a tenger és minden benne való, a világ és akik lakoznak benne. A folyóvizek tapsoljanak, a hegyek együttesen örvendezzenek az Úr előtt, mert eljön megítélni a földet; megítéli a világot igazsággal és a népeket méltányossággal.” (98. zsoltár.)

TISZTSÉGVISELŐINK

Lelkész

MOLNÁR-VERESS PÁL

124 73 BANDHAGEN (STH) Vintrosagatan 17

Tel/Fax: +46-(0)8-86 36 39

Mobil: +46-(0)70-602 29 68

Segédlelkész

MAGYARI-KÖPE GÁBOR

124 75 BANDHAGEN (STH) Olshammarsg. 46

Tel: +46-(0)8-727 67 97

KÖZPONTI TISZTSÉGEK VISELŐI

Országos felügyelő, az Egyháztanács elnöke

VERESS ZOLTÁN Stockholmi felügyelő

117 69 STOCKHOLM Ekensbergsvägen 110

Tel/Fax: +46-(0)8-744 09 91

Országos gondnok, az Egyháztanács alelnöke

PITLIK PÁLHÁZI KATALIN Malmöi felügy.

211 47 MALMÖ Carl Herslowsgatan 10

Tel: +46-(0)40-97 90 29

Tiszteletbeli országos felügyelő

BÉLDY ZOLTÁN Göteborgi felügyelő

411 29 GÖTEBORG Landalabergen 14

Tel: +46-(0)31-20 66 95

Országos főjegyző

TÓTH ILDIKÓ Sölvesborgi felügyelő

294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlsatan 4 H

Tel/Fax: +46-(0)456-140 37

Tångagärde Gyülekezeti Otthon felügyelője

JORDÁKY BÉLA

428 35 KÄLLERED Gamlehagsvägen 19

Tel: +46-(0)31-795 25 02

Központi pénztáros

TÖRÖK ERNŐ

162 46 VÄLLINGBY (STH) Ängsullsvägen 85

Tel: +46-(0)8-36 78 57

GYÜLEKEZETI FELÜGYELŐK

Borås

KAJTÁR LÁSZLÓ

502 36 BORÁS Nollhagatan 2

Tel/Fax: +46-(0)33-13 35 68

Eskilstuna

NAGY ANDREA

635 02 ESKILSTUNA Svista Norrgård Pl.1583

Tel: +46-(0)16-12 18 22

Halmstad

BODONI DÉNES JÁNOS

313 50 ÅLED Norregårdsgatan 21

Tel/Fax: +46-(0)35-21 71 09

Helsingborg

BLÉNESSY ZOLTÁN

267 41 BJUV Dragaregatan 5

Tel: +46-(0)42-820 64

Jönköping

GAÁL ANDRÁS

567 31 VAGGERYD Smedbygatan 21

Tel: +46-(0)393-161 69

Katrineholm

ÁLLÓ RÓZSIKA

643 30 VINGÅKER Parkvägen 23

Tel: +46-(0)151-103 01

Ljungby

SZEREDAI JÁNOS

341 36 LJUNGBY Harabergsgatan 18

Tel: +46-(0)372-816 28

Västerås

REHÓ ISTVÁN

723 51 VÄSTERÅS Glasbärgatan 7

Tel: +46-(0)21-12 09 91

Tóth Károly Antal

Az ünnep

08-55016066

Az ünnep kilépés mindennapi állapotunkból. Testi-lelki igény, hogy időnként lerázzuk magunkról a hétköznapi feladatainak és az ezekkel kapcsolatos felelősségnek a terhét, hogy megtörjük az ismétlődések nyomasztó egyhangúságát, és olyan élményben legyen részünk, ami lehetőleg képes megújítani bennünket. Hogy egy rövid időre elvonatkoztatassunk azoktól a körülményektől, amelyek között mindennapjainkat éljük, és egy másik szférába jussunk, ahol a szokottól, a földhözragadtól eltérő módon tudjuk magunkat megélni. Ez azért fontos, mert lehetővé teszi, esetleg készlet is rá, hogy egy (rövidebb-hosszabb) pillanatra a megszokás vagy éppenséggel az elfásulás beidegződéseitől függetlenül nézzünk dolgainkra. Ezáltal másként láthatjuk magunkat és életünket; igazából ebben rejlik a megújító hatás titka. Enélkül nem igazi az ünnep.

Igen széles skálája van a bennünket kizökkenteni képes élményeknek, azoknak, amelyek után - természetunktől és környezetünk ránk gyakorolt hatásától függően is válogatva köztük - vágyhatunk.

Szolgálhat erre a mámor is; a számunkra kiszabott (és gyakran általunk cselekvőleg keresett, részvételünkkel létrejött) valóságból való menekülés ősrégi útja ez. Esetleg észre sem vesszük, hogy menekülés közben az önelvesztegetés vagy éppen az önelveszejtés útjaira tévedtünk. Azt a ködös pillantást, amit innen dolgainkra vethetünk, nem a tisztánlátás, a helyes megítélés lehetősége jellemzi, így megújulás ígéretét nemigen hozdozza magában. Ezért nem ünnep semmilyen tivornyává torzult esemény.

Az ünnep nem beszűkít magunkba, hanem kinyit mások felé. Nem elfojtani segít problémáinkat, hanem énünket megmozgatva, növeli képességünket a megoldásra. Nem a talajszint ködös mocsaraiban tart fogva, hanem felemel, hogy világosabban szétekinthessünk világunkban. Már ha igazi az ünnep, vagyis: a lélek rendkívüli állapota.

Természetesen nemcsak a pirosbetűs napok, évfordulók, magánéletünk jelentősebb örvendetes eseményei szolgáltatnak alkalmat az (ilyenkor esetleg be sem teljesülő) ünnephez, hanem bármely napunk valamely (változó hosszúságú) pillanata, amelyben át tudunk lépni szokványos magunkon. Ahhoz, hogy az élmény létrejöjjön, lélekben szükségszerűen kapcsolódnunk kell valakihez, valakikhez. Ha magányosnak, (Istentől is) elhagyatottnak érezzük magunkat, nem létezik többé ünnep számunkra. Ilyenkor vagyunk a leginkább hajlamosak a pótszerekhez való menekülésre is.

Az az igazi, ha azokkal tudunk ünnepelni, akikkel együvé tartozunk. Lehetőleg - valamilyen formában - éppen magát az összetartozást. Ilyenkor szétfoszlik magányérzetünk, és talán átérezzük, hogy nem hús-vér ember-voltunk az egyedüli és legfőbb érték, ami fölött örködnünk kell, hanem (folytonosan megküzdött) belső tisztaságunk és azok a szellemi kincsek, amiket csak együtt tarthatunk meg és gyarapíthatunk. Az ilyen felismerés megtartó szálakkal köt bennünket önmagunkhoz, hiszen e közös birtok, e közös értéktartomány nélkül valamennyiünket elsodor a szél.

Legmélyebb ünnepeink azok, amelyek a kezdet és a vég Urához kapcsolódnak, amelyek Istenhez tartozásunk megélésére adnak alkalmat. Arcunkat az ilyen pillanatok tükrében szemlélve, észrevehetjük kicsinyes vonásaink sokaságát, de a bennünk mélyen elrejtett fényeket is, így a

(Folytatás a 23. oldalon)

Esztendő múltán, új napokra nézőn

Árkossy István grafikája

Ö r ö k k é v a l ó Istenünk, mennyei édes Atyánk! Ismét lepergett egy évünk, s ez esztendőnek végén szorongó szívvel, mégis reménységgel, lélekben Hozzád emelkedünk. Egy esztendő Te előtted talán annyi sem, mint egy szempillantásnyi idő, de a mi rövid, bölcső és sír közé rekesztett életünknek jókora darabja. Lelkünkre nehezednek a múlandóság árnyékai; érezzük, hogy olyanok vagyunk, mint a reggel viruló fű, mely estére

megszárad. Ezért oly megnyugtató tudnunk, hogy a múlt időn és múlt világon túl Te állandó és örökkévaló vagy.

Köszönjük Neked, hogy nekünk megengedted ezt az esztendőt is megélnünk és végéhez jutnunk. Bizony sokan voltak, akikkel együtt indultunk az újév kezdetén, s most már csendesén alusszák álmaikat odakünn, a hóborította hantok alatt. Mi pedig reménységgel indulhatunk tovább Veled az új esztendőben, tudva azt is, hogy csupán jótetszésedből, kegyelmedből adtál napjainkhoz újabb napokat, a Hozzád térésre. Köszönjük, hogy az elmúlt esztendőben is gondot viseltél reánk, kirendelted naponkénti kenyerünket, megtartottad egészségünket, növeltetted erőnket, hogy munkánkat végezhessük.

Köszönjük, hogy lelkünknek ünnepnapokat is szerezte, melyeken örökkévaló Igéd hirdettetett, s az úracsora közösségében részesülhettünk. Köszönjük, hogy anyaszentegyházadban helyet jelöltél a mi gyülekezeteink számára is, és a minket körülvevő bizonytalanságok háborgó tengerén biztos kézzel vezettetted hajónkat nyugodtabb öblök felé. Megengedted, hogy Igédet a Te ajándékként őrzött, drága anyanyelvünkön hallgathassuk, s bölcsességet adtál, miként hárítsuk el a szolgálatunkat felszámolni kívánó gonosz mesterkedést. Nem tagadjuk: sokszor elvesztettük reménységünket, s már-már azt hittük, hogy elveszünk.

Sokunk számára súlyos gondokat, egyeseknek gyászt hozott az elmúlt esztendő, s bizony még frissek a sebek és vígasztalanok a lelkek. S ha minden gondot és fájdalmat, melyet a világ vagy mi magunk okoztunk, el nem is hárítottál tőlünk, mégis azzal a hittel tudtuk ezeket fogadni, hogy Te mindig mindent a javunkra fordítasz, s a megpróbáltatásokból is új erőt meríthetünk.

Köszönjük, hogy Atyánknak nevezhetünk, s gyermeki bizalommal fordulhatunk hozzád. Ha elgondoljuk, hogy mennyit vétettünk ellened vagy embertársaink ellen gondolattal, szóval vagy cselekedettel, hogy hány parancsolatot szegtük meg és hány kötelességünket mulasztottuk el, bizony a szégyen érzése borít el. S Te, aki földre szállt magadban, Jézusban, a Krisztusban szabadítónkul jöttél, hagyta szentül és ártatlanul élt földi valódat keresztre feszíttetni, hogy bűneink elfedezéséért az áldozatot is magad hozhasd meg érettünk. Csak azt kérted tőlünk: töretlenül higgyük, hogy üdvösségünket munkáld, s azt vártad, hogy életünket tetszésedre éljük. Be kell látnunk, hogy képtelenek voltunk erre. Bánjuk bűneinket, s kérünk: ne szállj perbe velünk, bocsásd meg gyarlóságunkat.

Most ígéretedbe fogózunk, hiszen Te mondottad: hívj segítségül engem a te nyomorúságod idején, és én megszabadítalak téged. Segítségedet kérjük hát esztendő múltán, új napokra nézőn. Küldd hozzánk Szent Lelkedet, hogy kimentsen tudatlanságunk és nyomorúságunk börtönéből, s megmutassa szabadulásunk útját. Hadd erősítse bennünk az új embert, hogy növekedhessünk a hitben, jószágban és szeretetben. Engedd, hogy eszközeid lehessünk e világban, hogy építhessük országodat már itt e földön, szolgálatára lévén azoknak, akiket ránk bízál.

Mindenek előtt Terád bízuk életünket és javainkat, reád bízuk kedveseinket, mindazokat, akiket szeretünk. Engedd meg, hogy az új esztendőben is hozzád meneküljünk, ha bánt a világ, ha kísértések ostromolnak, vagy ha félelmek vesznek körül. Kérünk, légy szüleinkkel, testvéreinkkel, életünk párjával és gyermekeinkkel, közeli és távoli szeretteinkkel. Légy azokkal, akik elnyomatásban vagy szűkösségekben élnek, vagy akiket a természet vad erői sodortak nincstelenségbe. Tekints rájuk, hiszen ők is a Te gyermekeid, Urunk, Istenünk! Légy minden jóakarátú emberrel e világ kerekén, áldd meg eredménnyel a becsülettel végzett munkát.

Mindig adventi lélekkel várjuk érkezésedet. Köszönjük, hogy egykori földre jöttödnek, születésednek örvendhetünk karácsony szent ünnepén, tudván, hogy Te, Szent Lelked által, ma is közöttünk vagy és bennünk élsz.

Különösen kérünk, őrizd meg véstől hányatott sorsú, tengernyi gonddal s kinnal küzdő népünket, nemzetünket elszakított vagy távolba sodródott közösségeit. Segítsd vezetőinket, hogy a Te dicsőségedre és mindannyiunk javára teljesíthessék küldetésüket. Ne hagyd, hogy újabb balszerencse érjen, ellenség sújtson, belső viszály emésztessen. Ne hagyj elvesznünk!. Áldd meg Isten a magyart bőven kegyelmeddel, jókedvvel, bőséggel, hozz rá víg esztendőt, hozd el békességedet!

Ámen.

Molnár-Veress Pál

KIS KARÁCSONYI LEXIKON

A karácsony havához, decemberhez, de különösképpen karácsony napjához számos név, jelző, fogalom, de szokás és hagyomány is társul. Ezekből gyűjtöttünk, sokféle forrásból válogatva össze, egy csokorra valót. Sok esetben a felnőttek is bizonytalanok egy-egy fogalmat illetően, hát még a gyermekek, akik külön-külön helyeken hallják, olvassák, vagy éneklik, de gyakran nem értik, miért van az, hogy karácsonykor: Jézus született, Krisztus született, Jézus-Krisztus született, Messiás született, Megváltó született, Szabadító született, Isten született, Isten Fia született, a Fiú született, az Emberfia született, a Názáreti született, az Ige született, királyunk született, békesség és öröm született, a szeretet, a remény stb. született. A képhez próféták, ígéret, Ige, angyal, pásztorok, Mária és József, istálló, jászol, barmok, Augustus-császár, napkeleti bölcsek, háromkirályok, arany, tömjén, mirha, Názáret, Betlehem, szeretet és gyermekgyilkosság, sötétség és fény, ragyogó csillag, karácsonyfa, szaloncukor, ajándék, szakállas Mikulás, gyertyakoronás Lucia, és még igen sok minden kapcsolódik.

Egy rövid írás nyilván nem alkalmas arra, hogy a sok-sok név és fogalom okozta zavart és a számos kérdőjelet mind feloldja és megértesse, de némelyek tisztázása támpontot adhat a többi megértéséhez is. Íme egy kis ízelítő arról, mi mindent kéne gyermekeinknek mondanunk-nyújtunk és magyaráznunk-tanítanunk, akár csak egyetlen fogalom kapcsán is vallásóráinkon, más alkalmakon, akár a családban is.

MI AZ HOGY

Advent: A szó a latin "jövök, eljövök" jelentésű advenio, ill. a "megérkezés" jelentésű adventus szavakból származik. A karácsonyra, "az Úr érkezésére" való előkészület ideje, az egyházi év kezdete (a november 30.-hoz legközelebb eső vasárnapkal kezdődik). Eredete az 5-6. századba nyúlik vissza, s eleinte három napos böjttel volt összekötve. Lakodalmat és mulatságot ebben az időszakban nem tartottak, s házasságkötést is csak külön püspöki engedéllyel végeztek. Némely vidéken advent kezdetét a gyermekek kántálása, kóringyálása jelezte, s ekkor kezdődtek a betlehemes játékok is. Német hatásra terjedt el a négy gyertyával díszített adventi koszorú készítése, melyen a gyertyákat az egymást követő négy adventi vasárnapon sorra gyújtják meg.

Mikulás: December 6. Az egykor a kisázsiai Myrában működő, csodátevő hírében járt Szent Miklós püspök emléknapja. Kultusza már a 11. században egész Európában elterjedt, alakját egyre több legenda vette körül. Egykorú feljegyzések a halászkok, révések, vízimolnárok patrónusaként, vízi utak (másutt kalmárok, tőzsérek, bányszok) védőszentjeként említik. A Mikulás-napi ajándékozás részben új

keletű, osztrák városi eredetű szokás (ablakba, cipőbe tett ajándék), de a téli ünnepek ajándékozó lényekéig igen régi hagyományai vannak. A német Frau Holle, a francia Père Noël, az orosz fagyapó, télapó stb. részint szerencsét hozó, ajándékozó, részint ijesztő, démonikus lények. A Mikulás-járás a diákok középkori, parodizált püspöklátogatási játékból ered, melynek lényege: Miklós püspök kíséretével együtt betér olyan házakba, ahol gyerekek vannak, és ott vizsgálta, imádkoztatja, majd tudásuk és viselkedésük szerint jutalmazza vagy virgáccsal fenyíti őket. A Csallóközben a házról házra járó Mikulások december 5-én este - miután kikérdezik a gyerekeket jó és rossz tetteikről - puttönyból megajándékozzák őket.

Luca-napja: December 13-a. Régebben ezen a napon kezdték el készíteni a kilenc különféle fából faragott "Luca székét". A néphit szerint aki a karácsony éjféli misén erre állt vagy ült, felismerte a templomban levő boszorkányokat.

Lucia-ünnep: December 13-a. Mediterrán eredetű legendából alakult svéd népszokás, ünnep. A szépszemű Luciát semmilyen kényszerrel

nem tudják eltéríteni hitétől. Tíz ökörrel sem tudják elvonszolni, a máglya tüze sem fog rajta, szeme világát is feláldozza, végül karddal kettévágják. Ennek jelképe derekán a piros öv, szentségére a glória (korona) utal, a gyertyák fénye elűzi a gonoszt. Az új egyházi év kezdetén - a leghosszabb éjszakában - fényt hoz, s ezzel utal a betlehemi csillagra, a sötétbe fényt hozó, akkor született Megváltóra. A Lucia név a "fény" jelentésű latin lux szóból ered.

Betlehem: A város neve héberül Beith Lehem (= kenyér háza); Jeruzsálemtől nyolc kilométerre fekszik, délre. Jákób idejében a várost Efrátának nevezték, Kánaán elfoglalása után pedig Júda Betleheme, megkülönböztetésül Zebulon Betlehemétől. Itt temették el Ráchelt, innen származott Elimélek és Boáz, ezért ide telepedett le Rúth, itt született és itt kenték fel királlyá Dávidot, ezért a helység később Dávid városa néven is ismeretes. Az evangéliumok egybehangzó tanúsága szerint itt született Jézus.

Betlehemezés, betlehemes játék: A Jézus születésének történetét előadó színjátékszerű népszokás, melyet karácsony előtt, házról házra

járva, főleg gyerekek jelenítenek meg, vagy ritkábban bábokkal adnak elő. Középpontjában a kifordított bundát viselő betlehem-i pásztorok párbeszédes, énekes-táncos, furulyával kísért játéka áll. A betlehemezők házilag készített, jászol vagy templom alakú "betlehemet" hordoznak magukkal. Az első jelenetben József és Mária szállást keresnek, de a király (vagy gazdag ember, kovács stb.) az istállóba utasítja őket. Majd az angyal költögeti a mezőn alvó betlehem-i pásztorokat, s az újszülött Jézushoz küldi őket, akinek ajándékokat adnak. A játék főszereplője a süket öreg pásztor, aki tréfás félreértéseivel humoros jelenetek sorát produkálja, de a pásztorok is félreértik az angyal latin szavát. Tudatlanok, de jószívűek, és csekély javaikból szívesen adakoznak. A játék részét képezheti a keményszívűség büntetése vagy a Heródes-játék is. A betlehemezést adománykérő formulák zárják. A magyar betlehemes játékok között a legarchaikusabb szövegeket az erdélyi játékok őrizték meg, formájában pedig különösen érdekes a Dunántúlra telepített bukovinai székelyek ún. csobánolása (csobán = pásztor).

*Bukovinai székelyek betlehemes játéka
(Magyar Néprajzi Lexikon)*

Karácsony: A szó a "megtestesülés, testté léétel" jelentésű latin inkarnatio magyarosított formája. Antiochus kalendáriumában december 25. napját még a Nap (Napisten) születésnapjának nevezi, melynek megünneplését Aurelianus császár a 3. században rendeli el. A keresztények értelmezésében az örök Napnak, az isteni fényforrásnak, Jézus Krisztus-

nak születésnapja, s ekként a 4. századtól ünneplik. Idővel karácsony napjához számos szokás, hiedelem is fűződött. Ezen a napon nemcsak a családtagoknak, de a család javainak is a házban kellett lenniük, ezért a kölcsönkért tárgyakat, eszközöket visszaadták. Lánynak, asszonynak nem volt szabad más házához menni, mert szerencsétlenséget vitt volna. A székelyek azt tartották, ha fiúgyermek az első látogató, a tehén bikát, ha lány, üszőt borjazik.

Karácsony vigíliája (karácsony szombatja, szenvedése este) december 24-re esik (a vigília szó éjjeli vigyázást jelent). A korabeli egyház e napra böjtöt rendelt el, melyen az asszonyok takarítottak, sütöttek, főztek, a férfiak kisépérték az udvart, kitisztították az istállót, bekészítették a tűzrevalót, a marháknak a takarmányt. Országszerte szokásban volt, hogy este a pásztorok ostoraikat patogtatták, kolompoltak, kürtöt fújtak az utcán végig, vesszőcsomóval járták sorra a házakat, amiért a gazdáktól ajándékot kaptak. Az egész napi böjtöt követően, az esti harangszó után kezdődött a karácsonyi vacsora, kialakult szokásrendjével és ételeivel, amelyek között első helyet kapott az ostya, a fokhagyma, az alma, a dió és a mákos tészta. Étkezés előtt a család tagjai megmosakodtak, a mosdóvízbe sok helyen ezüstpénzt, piros almát tettek, hogy a következő évben szerencsések és egészségesek legyenek. Szép katolikus hagyomány szerint december 24-ről 25-re virradóan éjfél misét tartanak. A néphit ehhez is sok hiedelmet és mágikus eljárást fűzött (pl. aki ekkor felállt a Luca székére, meglátta, kik a boszorkányok a templomban; az a lány, aki az éjfél harangszókor a kútba tekintett, meglátta jövődöbelijét stb.).

Karácsonyfa, ajándékozás: Karácsonyestére felállított vagy függesztett örökzöld (főleg fenyő) fa vagy ág, amelyet díszekkel, gyertyákkal ékesítenek. Rá vagy alá szokás elhelyezni a karácsonyi ajándékokat, de

maga a karácsonyfa is ajándéknak számít. Fenyő híján, vagy olcsóbb megoldásként különféle örökzöld bokrok, cserjék (gledícsia, boróka) ágait függesztették a szobába. Az ókori előzményű szokás Európában viszonylag későn terjedt el. Állításáról 1605-ből van az első adat Strassburg környékéről, s innen mint protestáns családi szokás terjedt el, magyar vidéken az 1800-as évek elején. A fát díszítő gyertyák és fényszórók a betlehem-i éjszaka világosságára, az ajándékozás a keleti bölcsektől Jézusnak adott kincsekre, ajándékokra utalnak.

*Napkeleti bölcsek, háromkirályok
jellegzetes papírcsákóban
(Magyar Néprajzi Lexikon)*

Háromkirályok: A Biblia szerint Jézus születését egy rendkívül fényes csillag megjelenése jelezte, melyre messzi földön, napkeleten is felfigyelt három bölcs. Ezek útra kerekedtek, és a csillagot követve jutottak el Betlehembe, ahol megtalálták Jézust, akinek hódolatuk jeléül ajándékokat adtak: aranyat és illatos füstöt adó tömjént meg mirhát. E három személyt jelenítik meg a háromkirályok: Gáspár, Menyhért és Boldizsár, utóbbi sötét bőrű, talán néger (szerecsen) volt. A háromkirályok fontos kelléke a többnyire kiugratható szerkezetre szerelt csillag, egyetlen állandó szöveg-motívumuk pedig a csillagének:

*Háromkirályok napját,
Országunknak egy istápját,
Dicsérjük énekkel,
Vigadozó versekkel,
Szép jel és szép csillag,
Szép napunk támad.*

Szabadító, Megváltó: A sokszor rabságban élő zsidó nép prófétái régtől ígérték, hogy születik majd egy olyan uralkodó, aki megszabadítja, megváltja népét. Jézus korában még kevesen, utána egyre többen hirdették, hogy a karácsonykor, Betlehemben született gyermek nem más, mint ez a megígért uralkodó, király, aki méltó „*A Fölkent*”, azaz a *Messias*, avagy a *Krisztus* jelzőre. Hitték, hogy ő lesz népének Szabadítója, Megváltója. A héber Jésua, Jehosua, Jósua név jelentése is ez: „üdvöt hozó”, „üdvözítő”, „szabadító”, „megváltó”.

Messias: A héber *Mészája, Mássiah* szóból ered; jelentése: „*A Fölkent*”. Uralkodók, királyok megkülönböztető jelzője volt ez. Az Ószövetségben a fogalmat prófétákra, papokra és királyokra alkalmazták, akiket szent olajjal iktattak be tisztségükbe (felkenetés); „*Az Úrnak felkentje*” és az ennek megfelelő egyéb kifejezéseket nem a Messiasra használták, hanem a „*Dávid nemzetségéből való király*”-ra, aki Jeruzsálemben uralkodik, és akit Isten megbízásából a főpap kent fel. A *Messias* cím, mint Izrael *eszkatalogikus* királyának megjelölése (Dániel 9, 25-26-ot kivéve) az Ószövetségben nem fordul elő; ebben a jelentésben csak az Újszövetségben találjuk, ahol mindig görög szóval „*Krisztus*”-nak nevezik. Az Ószövetség úgy írja le a Messiaszt, mint aki véget vet minden bűnnek és harcnak, megvalósítja az egész világra kiterjedő igazságos uralmat, és halála által, mint helyettes engesztelő áldozat által megszerzi minden Benne hívő bűnösnek az üdvösséget. Ez a megfogalmazás tökéletesen illett a Názáreti Jézusra, ő maga is annak mondta magát, és a tanítványai annak ismerik el. Az újszövetségi Messias az ószövetségi tanításból folyik:

Krisztus: A Messias név görög megfelelője: *Khrüsztosz*. Ennek magyarosított formája: Krisztus. Jelentése tehát: „*A Felkent*”. Uralkodóknak és királyoknak kijáró jelző.

Jézus Krisztus: A héber Jésua, Jehosua, Jósua (üdvöt hozó, üdvözítő, szabadító, megváltó), ill. Jahve (az üdvösség, a szabadítás) görög alakja: „*Jesous*”; Ő a „*Massiach*”, görögül a „*Khrüsztosz*” (Felkent). Krisztus tehát annyit jelent: „*a Felkent*”, Jézus pedig: „*Megváltó, Üdvözítő, Szabadító*”. Jézus a neve, Krisztus (a Felkent) a méltósága.

Jézus Krisztus nevei, címei, tisztségei: A Jézus név azt jelenti: „*szabadító*”, és a héber „*Jósua*” névnek felel meg. Rendszerint más neveivel együtt használatos, ha egyedül áll, akkor kétségkívül emberi voltát hangsúlyozza. Krisztus annyit jelent: „*Felkent*”, ami nem más, mint a héber „*Messias*” szó görög megfelelője. Ez a címe gyakran a határozott névelővel együtt fordul elő, hogy így mutasson rá: nála „*a megígért Krisztus*”-ról van szó. Jézus olykor megtiltotta az embereknek, hogy őt Messiasként ismertté tegyék. Jézus tudta, ha a zsidók ezt a címet nyilvánosan használják vele kapcsolatban a nép előtt, az egyszerű emberek föllelkessednének és politikai messiást látnának benne. Mivel ez nem állt Jézus szándékában, megtiltotta ennek a névnek a használatát, az apos-

Krisztus születése. A Tartui Egyetemi Könyvtár metszetgyűjteményéből (16. század).

tolok kivételével. Az „*Immánuel*” név mindössze kétszer fordul elő, és azt jelenti: „*velünk az Isten*”. Názáretben töltött évei miatt gyakran „*a názáreti*” jelzőt alkalmazták rá. Amikor Jézus önmagáról beszélt, rendszerint így szólt magáról: „*az Emberfia*”. Lehet, hogy ezzel alkalmanként embervoltát is hangsúlyozni akarta, főként azonban arra szolgált ez a megjelölés, hogy lényének földöntúli voltára, személyének mennyei jellegére utaljon. Az „*Isten Fia*” elnevezés az Isten egy- szülött Fiának egyetlenszerűségére utal. Figyelemre méltó, hogy Jézus, ahányszor az Atyáról beszélt, egy olyan sajátos, egyedülálló viszonyt engedett fölismerni, amelyben egyetlen ember sem lehet Istennél. A „*Dávid Fia*” cím eredetileg a Dávid házából származó királyok címe, átvitt értelemben a szabadító királyra, a Messiasra utaló cím. A „*király*” címet Jézus oly formán vonatkoztatja magára, hogy ő az ószövetségi próféták által megígért szabadító király. Csak kevés hely mondja ki nyíltan, hogy Jézus maga „*Isten*”. Az „*Úr*” megjelölés Jézus felségéről és hatalmáról beszél, arról, hogy ő a feje mind az egyes hívőnek, mind az egész gyülekezetnek, és Úr mindenek felett. Az „*Ige*” elnevezés arról beszél, hogy Jézus Isten kijelentője, és Benne teljesedett be Isten szava és ígérete. Az „*Üdvözítő*” név arra utal, ami végett Jézus erre a világra jött. Jézus szabadító küldetésére utal az „*Isten báránya*” címe is. A Zsidókhöz írt levél „*Főpap*”-nak is mondja Jézus Krisztust, az 1. Timótheus 2, 5 pedig „*közbenjáró*”-nak. Pál használja az „*utolsó Ádám*” kifejezést, ellentétben az „*első Ádám*”-mal, amellyel a bűn végzetes következményeit kívánja kifejezésre juttatni, amely Ádám engedetlensége által jött a világba, és amelyet Jézus megváltó tetteivel érvénytelenített és következményeit felfüggesztette.

Dávid házából: Dávid Izrael második, legnagyobb és legkedveltebb király volt (a betlehemi Isai legkisebb fiaként, Kr.e. 1040-ben született Betle-

A pásztorok dicsőítik a Megváltót. WS mester műve a Tartui Egyetemi Könyvtár metszetgyűjteményéből (16. század).

hemben. Ő foglalta el Jeruzsálemet, legyőzte a filiszteusokat (palesztinokat), megszilárdította országát. Kiváló költő is volt (Dávid zsoltárait a Zsoltárok könyve tartalmazza). Az ő fia, Salamon építtette fel a Szentélyt, a jeruzsálemi templomot, és ő volt a leghíresebb zsidó uralkodóház, az ún. Dávid-ház megalapítója. A zsidók szerint az ő leszármazottja lesz a törvényes uralkodó, a Messiás. A "Dávid házából" megjelölés Jézusra vonatkoztatva azt jelenti, hogy nem egyszerű és hétköznapi, hanem királyi származású. A "Dávid Fia" cím eredetileg a Dávid házából származó királyok címe, átvitt értelemben a "szabadító király"-ra, a Messiásra utaló cím.

Názáreti Jézus: Galilea tartomány kis faluja Názaret. Itt élt az a József, aki Jézus anyját, Máriát jegyezte el magának feleségül. Amikor Augustus római császár elrendelte a népesség összeírását, s ennek megkönnyítésére azt, hogy mindenki szülővárosában írasson össze, József az ő szülővárosába, Betlehembe ment, s magával vitte jegyesét, Máriát is. A Betlehemben megszületett Jézussal és anyjával Máriával - egyiptomi menekülésük után - József ide tért vissza,

tehát Jézus is itt élt 27-30 éves koráig, s József mellett ácsként dolgozott. Názaretben kezdett tanítani, s az itteni zsinagógában hirdette ki küldetésének célját. A "názáreti" jelző tehát az itt töltött éveire utal.

Isten Fia: Az újszövetségi szóhasználat Isten fiának mond mindenkit, aki teljesíti Isten akaratát. Az ilyen őt Atyának szólíthatja. Jézus nem nevezte magát Isten Fiának, sem Messiásnak, viszont sok ízben utalt erre. Tanítványai és követői csak halála után győződtek meg arról bizonyosan, hogy ő, azaz Jézus, Isten akaratát teljesítette, amikor a halált is vállalta. "Atyám, legyen meg a Te akaratod", avagy "Én és az Atya egy vagyunk", vagy "Aki engem látott, látta az Atyát" jézusi mondások az Isten és öközötté levő Atya és Fiú közti kapcsolatra utalnak.

Emberfia: Jézus igen gyakran nevezi magát ezen a néven, miközben azzal az "emberfiával" azonosítja magát, akit Dániel próféta látomásban látott, s akiről ezt írja: "És ada néki hatalmat, dicsőséget és országot, és minden nép, nemzet és nyelv néki szolgálja, az ő hatalma örökkévaló hatalom, amely el nem múlik, és az ő országa meg nem rontatik."

Az Úr: Maguk a zsidók tiszteletből soha nem mondták ki Isten nevét, amelyet a héber biblia négy mássalhangzóval (tetragrammával), a JHVH-val jelöl. Amikor később a héber írásba bevezették a puntuációt (a magánhangzók bejelölését pontokkal), a zsidó írástudók ehhez a tetragrammhoz az "úr" jelentésű "adonai" szó magánhangzóit illesztették, (Ja-HoVaH), és azután ezt a szót olvasták Isten neve helyett (Jehova), amely tehát az "Isten" és az "úr" szavak egyesítéséből származik. Így tehát az "úr" személynévvé, "Úr"-rá változott, mely egyedül csak Istent jelöli. Ezért a bibliafordítók a JHVH tetragrammot többnyire saját nyelvük Isten vagy "úr" szavával fordították (például magyarra így: *ÚR*, vagy *Úr Isten*). Jézus soha nem mondta magáról, hogy ő ez az (isteni értelemben használatos) *ÚR* volna. Jézus Krisztussal kapcsolatban az *ÚR* megjelölést az evangéliumok írói közül egyedül Lukács használja, de az Apostolok cselekedeteiben és Pál apostol leveleiben már igen számos helyen *Úr Jézus*, *Úr Krisztus*, leginkább pedig az *Úr Jézus Krisztus* formában fordul elő. Karácsony tehát az *Úr* születésének napja.

Krisztus után : Ma használatos időszámításunkat a 6. században, 525-ben Dionisius Exiguus vezette be, aki Jézus Krisztus születésével kívánta időszámítását kezdeni, de számításaiban tévedett. Ha Jézust ugyanis József és Mária (Nagy) Heródes üldözése elől menekítette Egyiptomba, akkor születésekor Heródesnek még élnie kellett. A történelmi források tanúsága szerint viszont Heródes már i.e. 4-ben meghalt. Ha ragaszkodnánk ahhoz, hogy időszámításunk kezdete egyenlő Krisztus születésével, akkor azt kéne mondanunk, hogy Jézus Krisztus "Krisztus előtt" 4-ben született. Ha pontatlan is egy ma használatos - időszámításunk szerinti - évszámot "Krisztus utáninak" mondani, mégis - Dionisius eredeti szándékát figyelembe véve - helyes és szép hagyomány ez.

Két finn ének magyar ajkon

Az idegen környezetben élő magyarok számos olyan éneket ismernek, amelyeket más egyházak istentiszteletein hallottak, dallamuk vagy szövegük miatt megkedveltek, részben már a magukénak érznek, és amelyeket szívesen énekelnének magyarul is. Hosszabb távú céljaink közé tartozik egy olyan énekeskönyv kiadása, amely magyar eredetű vagy idegenből korábban átvett és meghonosodott egyházi énekeinket tovább gazdagítaná a befogadó országok - esetünkben svéd, norvég, dán, finn és észt - egyházainak énekeskönyveiből vett, az eddigieknél bővebb válogatással. Az alábbiakban ízelítőként két éneket adunk közre a finn anyagból, Sente Imre fordításában.

P. Mustapää*

JÓZSEF EVANGÉLIUMA

Megjöttünk volna - szóltam,
s ő rábólintva: - Meg.
Istálló. Éjszakára
van szállás, jó meleg.
Ökör, szamár..., ahogy kell.
Itt megpihenhetünk;
páráll a barmok alma,
zizegve hí a szalma:
abban lesz fekhelyünk.

Ott megszült az asszony.
Fiú? No, ez derék!
Finom ujjá fűgén
pólyázza kisdédét,
szoptatja s óva-féltve
jászolba fekteti,
majd álmodt igézve
lekoppanó szemére
kis dalt dúdol neki.

Te is pihenj le, Mária,
aludj, amíg lehet!
- De ugye addig, József,
az ajtót őrized?
Mert, tudod, félek, József,
hisz bárki bejöhet,
ki kóborol az éjben,
s ki tudja, hogy szívében
mi rosszat rejteget?

Az udvarra kilépve,
sötét borult reám.
De jó növény-rokonság
helyén volt mindahány.
Emitt a rózsza, mályva,
amott a ciprus int,
és mintha vártán állna,
fülelt az éjszakába,
szemét meresztve mind.

Ej, de mit segít ez?
Hisz nemsokára jó
egyetlen fiamra
seregnyi üldöző!
Keresztfáját faragja
már a fűrge ács,
a kovács bilincset
készít a kicsinynek,
s a hóhér gödröt ás...

Éreztem azonban,
hogy nem magam vagyok;
hogy hősi seregben
minden állatok
gyűlnek már a völgyben,
réten, földeken,
s az erdős határban
millió madár van,
virrasztva szüntelen.

Jaj, de hogy bírunk mi,
állat-véreim,
győzni a Gonosznak
szörnyhatalmain?
A Halál kohorsza masíroz,
döngnek léptei;
az istálló felé tör
vakon a gyűlölettől:
Hajtsunk fejet neki!

Az istállót vigyázva,
töprengve jártam ott,
s vártam gondokban főve
a virradó napot.
S e pesszimista tételt
vontam le összegül:
hogy minden a Halálnak érik...
Csakhogy ez mégsem ér így,
mint rögtön kiderül:

Mert mikor beléptem,
ott voltak csak vígan!
Mária hogy kacaghat
ily boldog-gondtalan?
Tán látja, hogy mint serdül
Fiunk, mi nagyra nő?!
Hogy kicsorbult rajta
Halál gonosz hatalma...
Erősebb nála Ő.

*P. Mustapää finn költő, valódi neve: Martti Haavio, népköltés-kutató.

(Fordította: Sente Imre)

Oscar Levertin (1862-1906)

RÉGI ÚJÉVI DAL

Staffan Staffan, vén lovász
most itatja öt lovát
Újesztendő éjjel.
Maga Jézus bízta rá,
dúsan áldva udvarát
Életkút vizével.

Hogy az éjfél elveri,
jászluktól kiengedi,
hajtja udvarára.
Domborul az égi bolt,
csillagok közt jár a hold
bujdosó világa.

A *Szerelem* ifjú mén,
fénylik pünkösdi napjaként,
nászi gyepelő rajta.
Koszorú a kengyele,
nyerge rózsá levele,
színezüst a rojtja.

A *Szerencse*-kanca víg,
aranypatkós lábait
szánja vad lovasnak.
Vágja álmok magosa,
alkonyi ég pirosa,
arany fénye napnak.

Lassan előbaktat a
Nyomor sárga vén lova;
fáradt, lomha lába.
Szeme éhtől üreges,
szecskát, hullott szárt keres
a fagyos csapába.

Pöre fűzfa törzsinél
- kísértetes tünemény -
áll a *Gond* gebéje.
Pillantása réveteg,
csak maga elé mered;
földre lóg sörénye.

Utolsónak - ősz nagyon,
mint azon a végnapon
öreg ember fürte -
Kő csattog, palló döbög,
koporsófödél dörög:
Halál lova, szürke.

Staffan Staffan, vén lovász
most itatja öt lovát,
tartja jó erőben.
Tündököl a kék azúr...
Maradjon velünk az Úr
ez újesztendőben!

(Fordította: Szenté Imre)

H. S. Beham metszetének részlete a Tartui Egyetemi Könyvtár gyűjteményéből (1530).

Százhetvenöt éve, 1823 októberében született Ipolyi Arnold (meghalt 1886-ban), aki német származása és katolikus pap, sőt élete végén püspök volta dacára azzal írta be nevét a magyar művelődéstörténetbe, hogy népünk ősi, kereszténység előtti hitvilágát kutatta: a meggyőződése szerint valaha megvolt, de a modern időkre már csak töredékeiben fennmaradt magyar ősvallást akarta rekonstruálni a népszokásokból, a népmesékből, a babonás hiedelmekből. *Magyar mythológia* című, 1854-ben megjelent munkájához rengeteg kutatási anyagot halmozott fel, s bár népünk ősi hitvilágáról alkotott képe inkább romantikus vízió, mint tudományos megállapítások rendszere, tevékenységével a magyar néprajz, a folklorisztika, a vallástörténet klasszikusává vált. Művészet-történettel és régészettel is foglalkozott, s ő kezdeményezte Magyarországon - főleg templomok és egyéb egyházi épületek vonatkozásában - a műemlékvédelmet.

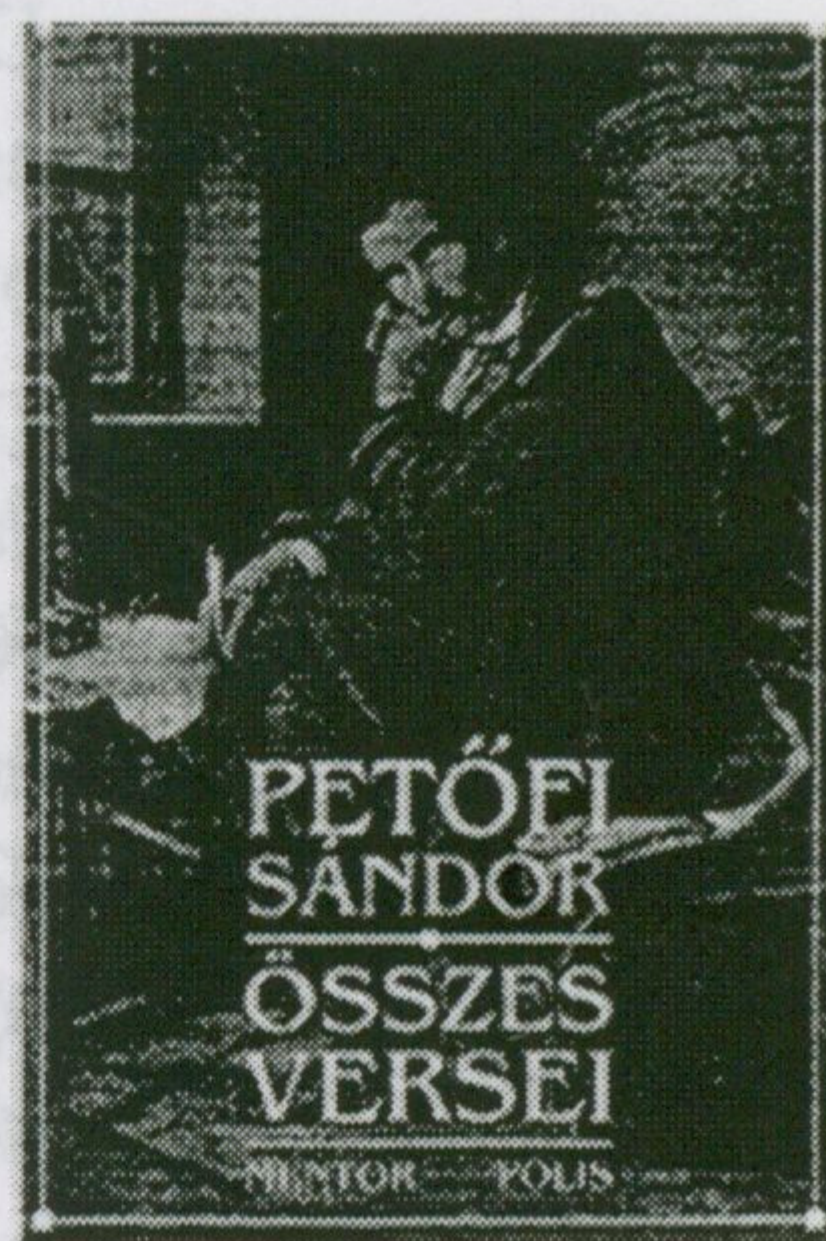
Svéd földön kevésbé drámaian ment végbe a kereszténységre térés, mint magyar földön - többek között ez derül ki Bertil Nilsson történész ez év őszén, a stockholmi Verbum kiadó gondozásában megjelent, *Sveriges kyrko-historia. Missionstid och tidig medeltid* (Svédország egyháztörténete. Missziós korszak és kora középkor) című művéből. A kereszténység hírért a mai Angliából, Írországból és Észak-Franciaországból Skandináviába hajózó kereskedők hozták el a vikingek közé az 500-as és 600-as években, s ha terjesztették is valamennyire az "új vallást", azt leginkább a gazdasági kapcsolatok előmozdításáért tették. Az igazi küldetéstudattal eltelt keresztény misszionáriusok későbbi századokban lépnek fel, s közülük a 829-ben Birka városába érkező benedekrendi szerzetes, a később "Észak apostolának" nevezett és szentté avatott frank Ansgar az, aki az első keresztény gyülekezeteket alapítja a mai Svédországban. Szent Gellértnek megfelelő alakja van tehát a svéd egyháztörténetnek; Szent Istvánnak megfelelőre - azaz olyan uralkodóra, aki egyszerre és hatalmi szóval vezényeli be egész népét a kereszténység politikai és kulturális közösségébe - ezeken a tájakon, úgy látszik, nem volt szükség. Itt nyilván nem mondhatjuk el az adatokban, értelmezésekben igen gazdag munka tartalmát, csak felhívjuk rá svédül tudó olvasóink figyelmét, megjegyezve, hogy a könyv az első darabja egy nyolc kötetre tervezett, a kereszténység svédországi történetét napjainkig követő sorozatnak.

Nemeskürty István történészt és irodalomtörténészt, a kommunizmus évtizedei alatt szándékosan sorvasztott magyar nemzettudat helyreállításának, sebei begyógyításának jeles munkását nevezte ki a magyar kormány a milleniumi ünnepségeket előkészítő bizottság kormánybiztosi rangú vezetőjévé. A *Rekviem egy hadseregért* (1972), *Ez történt Mohács után* (1975), *"Kik érted haltak, szent Világszabadság"* (1977), *Édes Erdély* (1988), *Daliás idők* (1989) és számos más nagy mozgósító erejű, népszerű könyv írójának, irodalom- és művelődéstörténeti, film-történeti és filmesztétikai munkák egész sora tudós

KERESZTÉNY

szerzőjének személye garancia arra, hogy a 2000. január 1. és 2001. augusztus 20. közötti, több mint másfél évig tartó rendezvénysorozat ne holmi folyamatos vásári mulatság legyen, hanem az európai magyar állam megalakulásának, első királyunk megkoronázásának, a kereszténység felvételének ezredik évfordulójához méltó, közösség- és léleképítő ünnep.

Huszonegy erdélyi iskolás gyermek kapta ajándékba svédországi magyar protestáns közösségüktől a kolozsvári Polis és a marosvásárhelyi Mentor kiadó közös gondozásában megjelent könyvet: *Petőfi Sándor összes versei*-t. Az akcióban részt vevő stockholmi székhelyű Erdélyi Könyv Egylet (EKE) nyolc, a Szabad Magyarok Tömörülése szintén nyolc, a Magyar Ökumenikus Önképzőkör hét, Szeredai János és Ilma Ijungbyi, Farkas János és Ágnes, valamint Pap Iván és Sarolta stockholmi testvéreink pedig három, illetve négy-négy könyvet juttattak az erdélyi iskolásoknak. A kötetekbe az ajánékozó nevét is feltüntető ex libris került. Dávid Gyula, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) elnöke külön levélben köszönte meg minden adományozó testületnek és magánszemélynek az akcióban való részvételt, név és lakhely szerint felsorolva mindazon gyermekeket, akik az illetőktől ajándék könyvet kaptak.

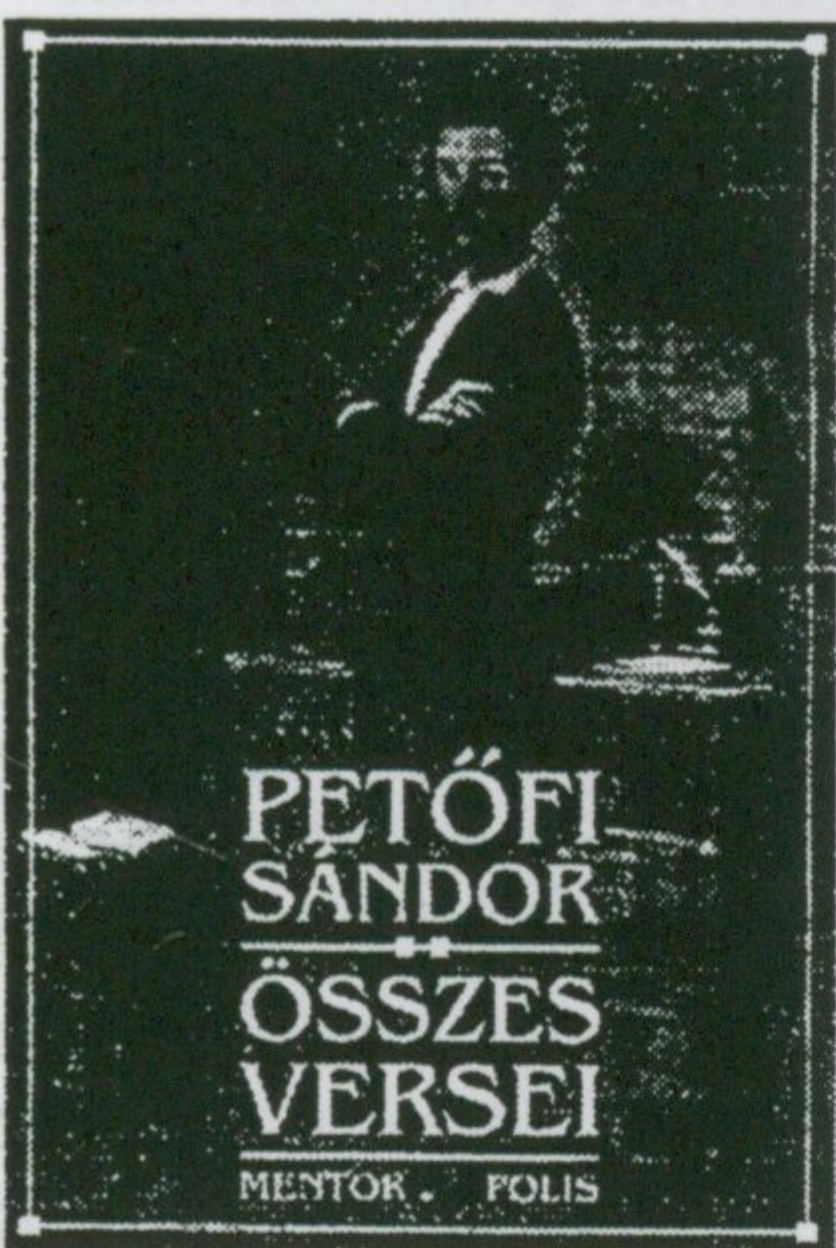

A Petőfi-versek első, illetve

Petőfi Sándor saját maga által megjósolt hősi halálának ("ott essem el én a harc mezején") százötvenedik évfordulója lesz 1999-ben - s egyben természetesen az 1848-49-es szabadságharc leverésének, vérbe fojtásának, hősei halálba vagy száműzetésbe küldésének évfordulója is. Tragikus színei ellenére ez az évforduló *nem gyász-ünnep*, hiszen a szabadságharcot csak katonailag verte le a császári és cári túlerő, és végeredménye a magyar nemzet megerősödése, a magyar társadalom rohamos polgárosodása, a magyar kultúra páratlan felvirágzása lett. Lapunkban és ezen belül jelen rovatunkban is folyamatosan hírt fogunk adni az évfordulós események, megemlékezések közül azokról, amelyekhez vagy nekünk, az északi és balti magyar diaszpóra tagjainak is közünk lesz, vagy össznemzeti jelentőségük révén hozzánk is szólnak, számunkra is lesz üzenetük.

MŰVELŐDÉS

Október 6-ikán, az aradi vértanúk napján nyílt meg és egész jövő évben megtekinthető a budapesti Evangélikus Országos Múzeumban (a Deák téren, ama hajdani evangélikus iskola épületében, amelynek Petőfi Sándor is diákja volt) a magyarországi evangélikus egyház 1848-49-re, főleg pedig a szabadságharc leverése után az egyház tagjait ért megtorlásokra emlékező kiállítása. Haubner Máté

második kötetének borítója.

püspök, aki 1848 decemberében kibocsátott körleveléért a kufsteini, Pákh Mihály püspök, aki hazafias magatartásáért a josephstadti börtönben raboskodott, Berzsenyi Lénárd, aki az olmützi börtönben több mint nyolcvan rabtársát rajzolta le, csupán néhány az evangélikusok azon jeles személyiségei közül, akik - jézusi értelemben - boldogok voltak, mert "háborúságot szenvedtek az igazságért".

Búcsúzó istentiszteletét tartotta november utolsóelőtti vasárnapján John Wikström érsek, a finnországi evangélikus egyház főpásztora a turkui székesegyházban, utódja, Jukka Paarma érsek jelenlétében. Prédikációjában összefoglalta egyháza helyzetét, amelyet keresztúthoz érkezésként jellemzett. Rámutatott az egyházat gyengítő *belső* egyenetlenségekre, a papság és a hívek megosztottságára számos olyan kérdésben, amelyek vonatkozásában a svéd egyház is megosztott, s jelezte a keresztény öikuméné veszélybe kerülését bizonyos felekezeti ellentétek áthidalatlan volta miatt (valószínűleg az evangélikus-katolikus viszony újabb elhidegülésre, de az ortodox-katolikus viszony tartósan hűvösnek maradására is célozva); másfelől felvázolta a *külső* fenyegetéseket, az elvilágiasodást, az ún. *new age* mozgalmak kihívását, s nem utolsó sorban a kereszténység tanait és életviteli normáit sámánisztikus elemekkel, csak félig-meddig megértett keleti filozófiákkal, áltudományos-fantasztikus filmekből merített ufó-hittel és hasonló zagyvaságokkal elegyítő "svédasztal-vallásosság" veszélyét.

Folytatódnak a hívek jelentős részének rosszallásával találkozó, egyeseket háborgásra, másokat vállat vonó elfordulásra készítő, szerintünk hihetőleg nem rossz szándékú, mégis alapvetően elhibázott akciók a svéd egyházban. Még nem csitult el a vita az *Ecce homo* című fényképsorozatról, illetve ennek kiállításáról közvetlenül

az ez év nyarán rendezett stockholmi homoszexuális fesztivál után az uppsalai székesegyházban (ezzel kapcsolatban lásd lapunk előző számában ugyanennek a rovatnak egyik híradását, valamint Tóth Károly Antal testvérünk cikkét), az ominózus fényképsorozatot máris tovább vitték a nyugati partra, és Göteborgban állították ki, ugyancsak a svéd egyház egyik ottani templomában. Az akció ellen a svéd evangélikusok népes csoportja tüntetett a templom előtt, s nyilatkozatban tiltakozott a svédországi muzulmánok egyik vallási vezetője is, lévén a fényképeken homoszexuálisnak és transzvesztitának "ábrázolt" Jézus a muzulmánok számára is prófétaként tisztelt szent személy. Lehet, hogy ez az utóbbi tiltakozás hatásosabbnak fog bizonyulni az egyház tagjainak megbotránkozásánál. - Nagyjából ugyanakkor, amikor Göteborgban ez történt, Stockholmban az váltott ki rosszallást a templomot az imádság, az igehirdetés helyének tekintő hívek körében, hogy az 1993-ban leégett, majd a hívek jelentős összefogásával, állami és királyi támogatással újjáépített Katarina templomot bérbe adták egy vidám evés-ivással egybekötött vállalati ünnepség megtartása céljára.

Anders Piltz katolikus pap, a latin nyelv tanára a lundi egyetemen, egyike azoknak, akik nyilvánosan állást foglaltak az *Ecce homo* fényképsorozat svédországi templomokban való kiállításával szemben. *Guds ord provocerar* (Isten igéje provokál) című, a *Dagens Nyheter* egyik október végi számában közölt cikkében nem személyes megbotránkozásának ad hangot, hanem higgadt érveléssel mutat rá arra, hogy a bibliai jelképeket, a kegytárgyakat - például a feszületet - vagy a vallásos tárgyú művészet ismert alakjait felhasználó reklámok és "műalkotások" nem saját mondanivalójukkal, annak súlyával, mélységével, fontosságával, mindennek meggyőző előadásával igyekeznek hatni a közönségre, hanem pusztán a *megbotránkoztatás tényével*. A megbotránkoztatás tehát többnyire csak eszköz a részükről, de esetenként lehet cél is: a hit, a hívő ember nevetségessé tétele és megalázása, az egyház tekintélyének aláásása, az egyház hirdette erkölcsi elvek hitelének lerombolása. És ahol ennek az egyház helyet ad, ott vagy a legolcsóbb giccsel népszerűsíti, vagy pedig önmaga sírját ássa.

Pápává választása huszadik évfordulójának napjaiban, ez év októberében bocsátotta ki II. János Pál *Fides et ratio* (Hit és értelem) című enciklikáját, amelynek lényege az, hogy a tizennyolcadik századtól kezdve külön utakon járó hitnek és értelemnek - ha úgy tetszik: a valásnak és a tudománynak - a század- és ezredforduló idején újra egymásra kell találnia, hogy együtt kereshessék és találhassák meg az ember sorskérdéseire adandó válaszokat. Az enciklika ugyanúgy *nyitás* a katolicizmus részéről a tudomány felé, mint ahogy II. János Pál pápának számos más gondolata, írása és rendelkezése is *nyitás* volt a más keresztény felekezetekhez tartozók és a nem keresztények, elsősorban a zsidók felé, vagy az emberiség olyan demográfiai, ökológiai, szociális és egyéb gondjai

felé, amelyeket korábban az egyház nem tartott a saját illetékessége körébe tartozóknak.

Az úgynevezett destruktív szekták egyike-másikával foglalkozó, az evangélikus és a református egyház teológiai-dogmatikai alapján állni látszó könyv jelent meg valamikor az év második felében Budapesten, a Harmat Kiadó gondozásában, *Más Jézus, más lélek, más evangélium* címmel, Szalai István tollából. Mivel a szerző számunkra is érthetetlen módon az általa tárgyalt szekták közé sorolja az unitáriusok Dávid Ferenc alapította reformációkori történelmi egyházát, amelynek számos híve a mi svédországi magyar protestáns egyházi közösségünknek is tagja, készséggel adunk helyet e lapszámunkban annak a szenvedélyes vitairatnak, amely nem Szalai egész könyvével, csupán azon állításával száll szembe, hogy az unitáriusok *nem keresztények*.

Vogel Sándor történész, a Magyar Külügyi Intézet munkatársa, ez év szeptemberében az uppsalai egyetem meghívására Svédországban tartózkodván, angol nyelvű előadást tartott a Kárpát-medencei magyar kisebbségekről, s találkozott a város svéd-magyar egyesületének tagjaival is, akiknek viszont magyar nyelvű előadást tartott Georg Kraus (1607-1679) segesvári városi jegyző *Siebenbürgische Chronik 1608-1665* című hatalmas kéziratos művéről, amelyet először az 1800-as években adtak ki nyomtatásban, s amelynek magyar fordítását ő, Vogel Sándor készítette el és jelentette meg Budapesten, 1994-ben. Svédországi tartózkodása során találkozott lapunk szerkesztőivel is, s ígéretet tett arra, hogy az Erdélyi Krónika egyes *svéd vonatkozású* részleteit kiválogatva és magyarázatokkal ellátva, lapunk rendelkezésére bocsátja közlés végett. Az első ilyen részlet már ebben a számunkban olvasható.

Keresztény testvéreim, unitáriusok,

mit bántok azon, hogy bizonyos Szalai András írt egy könyvet*, amelyben azt állítja rólatok: nem vagytok keresztények? Eddig talán azért voltatok keresztények, mert valaki, egy másik Szalai András, egy másik könyvben azt állította rólatok, hogy azok vagytok? Nem azért voltatok-e eddig is keresztények, mert a kereszténység szellemi-eszmei alapját alkotó Biblia volt a szentírástok; nem azért voltatok-e eddig is keresztények, mert Jézus tanítását hirdettétek és amennyire emberileg tudtátok, követtétek is; nem azért voltatok-e eddig is keresztények, mert öt évszázadon át keresztény templomokat építtettek, keresztény iskolákat alapítottatok, köztük olyan nagy hírű kollégiumokat, mint a kolozsvári vagy a székelykeresztúri; nem azért voltatok-e eddig is keresztények, mert annak tartottátok magatokat s akként viselkedtetek?

Hát ki az a Szalai András, hogy ő mondja meg nektek és világnak, hogy keresztények vagytok-e vagy sem? Kicsoda ő, hogy kiutasíthat, kiűzhet, kitagadhat, kirekeszthet titeket a kereszténységből? Nála vannak-e az egyetemes kereszténység kulcsai, mint Szent Péternél a mennyország kulcsai, s ő ereszti-e be oda azokat, akiket ő erre érdemeseknek gondol? Érdemes-e ő maga a keresztény névre, bármely felekezethez tartozzék is, ha Jézust követő, magukat a keresztény közösséghez tartozónak

valló embereket egy tollvonással (három és fél könyvnyi szöveggel) kiiktat a kereszténységből? Gondoljátok meg és aszerint ítéljétek meg Szalai András szavait: kevésbé magyarok-e a csángók attól, hogy a bukaresti római katolikus érsek azt mondja róluk: nem magyarok? Hát Robu érsek határozza-e meg, kik magyarok és kik nem?

És aztán nézzétek meg, minek az alapján mondja Szalai András, hogy ti, unitáriusok, nem vagytok keresztények. Annak az alapján, hogy a hitvallásokat egyik-másik vonatkozásban nem ugyanazt tanítja, mint az övé. Így tett a Komintern is (néhány talán még emlékeznek rá, hogy mi volt az): kizárta a nemzetközi munkásmozgalomból azokat, akiknek nézetei egyik-másik vonatkozásban nem egyeztek a szovjet kommunista pártéval. Nem ugyanerre a srófra jár-e Szalai András gondolkodása is? Azok a reformáció folyamataiban keletkezett egyházak, melyeknek híveivel, prédikátoraival több mint négy évszázada együtt álltatok ki az egyetemes egyház megújításáért, és az az egyház, amelynek akkori hatalmasai mindnyájukat együtt igyekeztek elhallgattatni, azok mind keresztények Szalai András szerint, csak ti nem vagytok azok.

Szalai András kirekesztő ítéleténél azonban többet kell mondania számotokra annak a ténynek, hogy néhai Antall József miniszterelnök, katolikus ember, történelmi egyháznak ismert el benne teket Magyarországon. Ha nem ezt tette volna, Trianont érvényesítette volna visszamenőleg egész ezeréves magyar

történetünkre. Hasonlóképpen többet kell mondania annak a ténynek, hogy Jakubinyi György gyulafehérvári és Tőkés László nagyváradi püspökök, Csiha Kálmán és Mózes Árpád kolozsvári püspökök szerint keresztények vagytok; annyira azok vagytok, hogy mindezek a katolikus, református, evangélikus püspökök nemrégén tiveletek együtt ott voltak Tordán, tiveletek együtt ünnepelve meg a vallásszabadság Európában első törvénybe iktatásának négy és egynegyed százados évfordulóját; annyira azok vagytok, hogy mindezek a katolikus, református, evangélikus püspökök és híveik a ti kolozsvári püspökökkel és híveivel együtt nevezik és tartják magukat a mai Erdély történelmi magyar egyházainak, együtt küzdenek jogaikért, együtt szolgálják népük fennmaradását, s nyilvánvalóan nem mondják és nem is gondolják, hogy az egyik közülük nem keresztény.

Nem vizsgáltuk meg azonban közelebbről, minek az alapján állítja Szalai András, hogy ti nem vagytok keresztények. Nos hát, hitvallásokat ama dogmatikai különbsége alapján, amit ti úgy szoktatok összefoglalni, hogy "egy az Isten"; hogy Jézust nem tartjátok az istenség részének, a fiút nem tartjátok egy személynek az ő atyjával, benne a mindnyájunk mennyei atyja akaratát mindeddig a legteljesebben értő és legtisztábban kifejező embert látjátok; az Úr szent lelkét, amely eltöltötte Jézust, majd az apostolokat, sőt jó esetben bennünket is eltölthet, egyfajta működésnek tartjátok, nem személynek, aki

* Szalai András: *Más Jézus, más lélek, más evangélium*. Harmat kiadó, Budapest, 1998.

Ez év októberének utolsó tíz napjában zajlott le *A magyar kultúra napjai Koppenhágában* című rendezvénysorozat, amelyet Hajdú András dániai - az Antall-kormány idején svédországi - nagykövet szervezett, és Hámori József, a magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának vezetője nyitott meg. "Remélem, egyre több nagykövet ismeri fel, hogy nem elegendő politikai és gazdasági kapcsolatokat építeni az államok között, szükség van a kultúra közvetítő szerepére is" - nyilatkozta ebből az alkalomból a művelődésügyi miniszter, mi pedig reméljük, hogy ezt a stockholmi, az oslói, a helsinki magyar nagykövet is olvasta. Hajdú András azzal a köreinkben sem közismert adattal egészítette ki miniszter nyilatkozatát, hogy "van mit behoznia Magyarországnak Dániával szemben, és nemcsak gazdaságilag. Dániának ugyanis kulturális intézete működik Kecskeméten, magyar művészeti napok viszont évtizedek óta nem voltak Dániá-

ban". A rendezvénysorozat keretében egyébként a Budapesti Fesztiválzenekar, a Liszt Ferenc Kamarazenekar és a Makám Dzsesszegyüttes, valamint Virágh András orgonaművész adott hangversenyeket, nagy sikerrel fellépett a Honvéd Táncegyüttes, grafikai és fotoművészeti tárlatot nyitott Orosz István, illetve Révész Tamás.

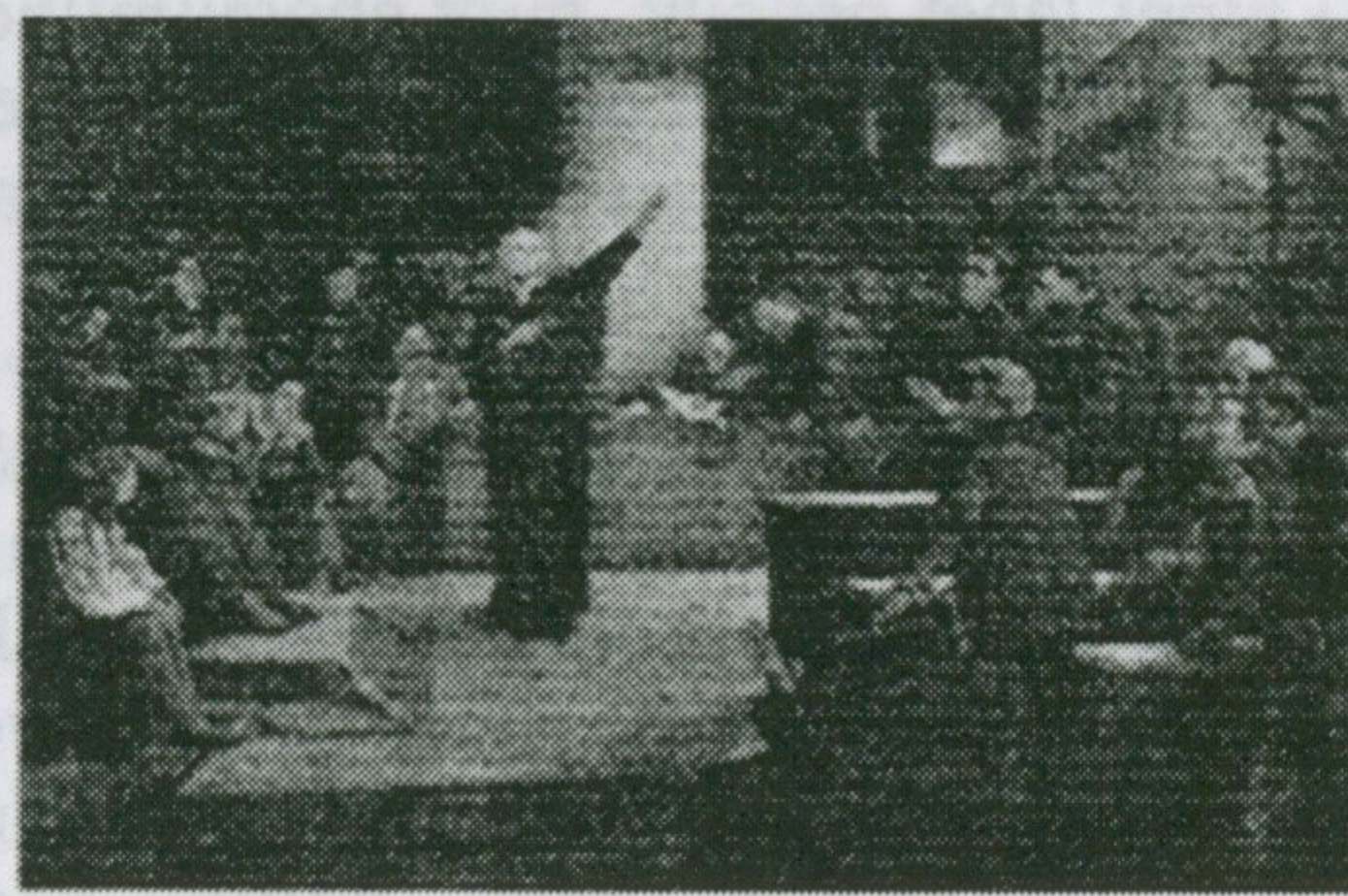
Hat svédországi zeneszerzőt mutatott be ebben az évben egy-egy nyilvános interjúval egybekötött hangverseny keretében a *Samtida Musik* (Jelenkori zene) egyesület a stockholmi *Musikmuseet* (Zenemúzeum) hangversenytermében, köztük Maros Miklóst és Deák Csabát. (Utóbbinak a millicentenáriumi és az 56-os forradalom 40. évfordulójára írt Glória című kórusműve szövegét az Új Kéve 1996. júniusi számában hoztuk.) A velük készült interjút, valamint elhangzott műveiket a svéd rádió zenei adásai több részletben, több ízben sugározták.

vagy ami ugyanakkor része az istenségnek; röviden szólva, hogy nem hiszték a Szentháromságban. Rosszallással állapítja meg Szalai, hogy ezt az "emberi értelemre" hivatkozva teszték; úgy látszik, azt hiszi, az értelem az ördögtől való. Ti higgyétek csak továbbra is azt, hogy a teremő Istentől való, hogy az Ő ajándéka, és pedig valószínűleg a legnagyobb és legszebb ajándéka, s aszerint becsüljétek és használjátok. És figyeljétek fel rá, hogy miközben a ti józan ésszel konstruált istenség-képeteket kárhoztatja (és összekeveri az univerzalisták istenség-képével, amire majd még vizsgatértek), Szalai András sem tesz mást, mint hogy egy másik, szintén józan ésszel konstruált istenség-képet abszolutizál, az abban való hitet tekintvén a kereszténység feltételének.

De hát vajon nem az-e ténylegesen? Legyetek egészen nyugodtak afelől, hogy nem. Kétségtelen, hogy lehet azt mondani: mi kizárólag azokat tekintjük keresztényeknek, akik hiszik és vallják a Szentháromságot. De éppúgy azt is lehet mondani: keresztények azok, akik az ismert, két részből, Ő- és Újszövetségből álló Bibliát tekintik szentírásuknak, az abban foglalt kijelentés elemeiből alkotják meg istenség-képüket és építik fel hitüket, a názáreti Jézus követőinek vallják magukat, és igyekeznek az ő tanításai szerint élni; - ezt mondja például minden vallástörténész, minden elfogulatlan vallásfilozófus, vallásszociológus, ebben az értelemben használja a fogalmat a Szalai András-féle dogmatikusokon kívül mindenki. Ebben az utóbbi meghatározásban befogadás van, az előbbiben kirekesztés; ítéljétek meg ti magatok, melyik a keresztényibb, nem

a Szalai-féle, hanem a jézusi értelemben. "Zsidó az, akiről én azt mondom" - jelentette ki az aktív, a második világháború előtti és alatti fasizmus egyik vezéralakja. "Keresztény az, akiről én azt mondom" - jelentik ki a Szalai Andrások. Itéljétek meg ti magatok, van-e lényeges különbség a két kijelentés között, és örüljétek neki, hogy már nem a máglyák és a gázkamrák korában élünk.

Örüljétek azonban óvatosan, mert Husz János és Szervét Mihály máglyája messze van ugyan az időben, de a gázkamrák még egyéni emlékezetünk körében vannak, így hát arra is emlékszünk, hogy 1944-ben magyar embereket vittek a gázkamrákba azért, mert valakik azt mondták róluk, hogy nem keresztények. A székely szombatosokról beszélek, akiket ugyanúgy deportáltak, mint a zsidókat; akiket ugyanúgy próbáltak menteni igaz keresztények, helybeli katolikusok és unitáriusok, mint a zsidókat; s akiknek legutolsó fészket, Bözdújfalut, csak a minap süllyesztette egy mesterséges tó fenekére Ceausescu

Az 1568-iki tordai országgyűlés a római katolikus, az evangélikus, a református és az unitárius felekezet egyenjogúságát elismerve kimondta a lelkiismereti- és vallásszabadságot. (Kőrösfői-Kriesch Aladár festménye.)

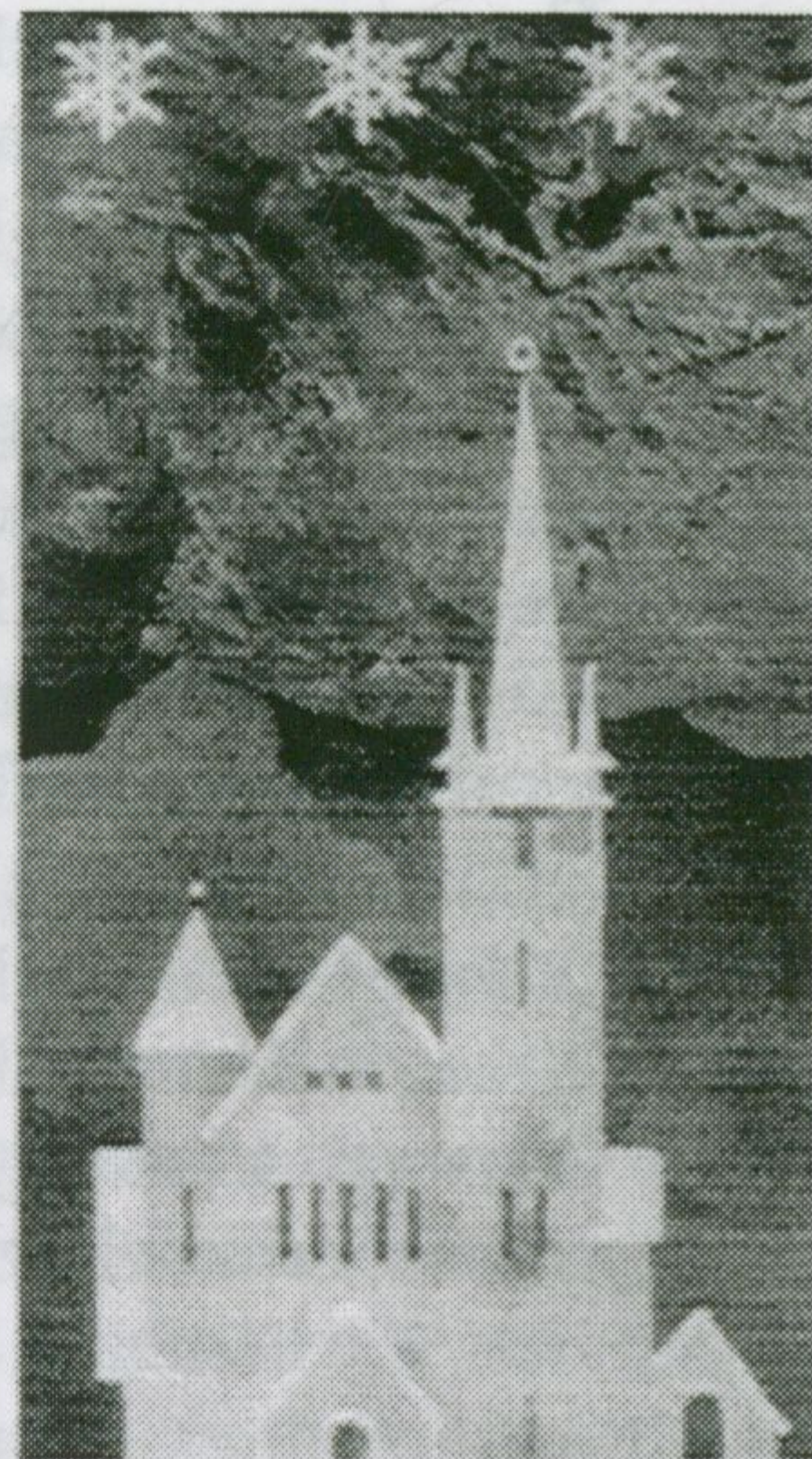
diktatúrája. És értsétek meg pontosan, milyen értelemben beszélek róluk: nem azt mondom, hogy székely származású magyarokat nagyobb bűn volt gázkamrákba vinni, mint zsidó származásúakat, hiszen egyforma bűn volt, hanem a példájukkal azt bizonyítom, hogy nemcsak a származásukért, hanem a hitvallásukért is vittek halálba embereket a mi időnkben és a mi tájainkon. Ezért tehát a Szalai András-féle kirekesztés nem csupán egyszerű ostobaság: életveszélyes ostobaság is.

Még azt nem bizonyítottam, hogy miért egyszerű ostobaság. Nos hát azért, unitárius és nem unitárius keresztény testvéreim, mert abból indul ki, hogy a mindenható, az örök, a végtelen Isten a maga teljességében felfogható emberi ésszel (*nota bene*: a végtelen a végessel), hogy megismerhető és leírható, egy füzetkényi kérdésbe és válaszba vagy akár sok vaskos kötetnyi traktátusba foglalható az Ő természetrajza, és pedig tévedhetetlenül. Ma már tudjuk, hogy az amőba természetrajza sem ismerhető meg teljes mélységéig, mert azt sem tudjuk, hol a teljes mélység határa - de vannak köztünk, akik azzal kérkednek, hogy ők mindent tudnak Istenről. Ilyen kevésre becsülik ezek Istent. Olvasták azonban az evangéliumokban, hogy alázatosnak lenni erény, és ezért alázatosságba burkolják szemtelen gögjüket: azt mondják, a kijelentésből vannak ennyire pontos ismereteik Isten felől. De ahány felekezet, ahány teológiai irányzat egy hitágazaton belül, annyiféle értelmezése és magyarázata a kijelentésnek az egyébként oly rossz szemmel nézett józan ésszel; tehát vagy a kijelentés nem egyértelmű, sőt zagyva (ezt a feltéte-

Szentté avatta II. János Pál pápa ez év októberében, a római Szent Péter bazilika előtti téren, sok ezer hívő részvételével tartott szertartás keretében, Edith Stein karmelita apácát (akit már 1987-ben boldoggá nyilvánított). A lengyel zsidó családból származó, katolikus vallásra tért filozófusnőt, akit a huszadik század legjelentősebb vallásos gondolkodói között tartanak számon, 1942-ben a hollandiai Echt karmelita kolostorából hurcolták el és lökték gázkamrába a nácik, tettüket megtorlásnak szánva a holland egyházfők egy pásztorleveléért, amely megbélyegezte a nácizmust. A szentté avatás ellen több nemzetközi zsidó szervezet tiltakozott, arra való hivatkozással, hogy Edith Steint nem katolikus volta, hanem zsidó származása miatt ölték meg. Szerintünk azonban - és a szentté avatás tényéből láthatóan a katolikus egyház szerint is - a tiltakozókat meglehetősen szűkkeblű nemzeti elfogultság mozgatta, hiszen miért ne lehetne ugyanaz a személy a zsidó nép

mártírja és egyszersmind a katolikusok szentje?

Bölcsen és elegánsan viszonyult Edith Stein szentté avatása tényéhez a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz). Feldmájer Péter, a szövetség elnöke szerint - amint ezt a *Magyar Nemzet* egyik októberi számában megjelent interjújában nyilatkozta - bár magát a tényt ők sem tartják a legszerencsésebbnek, egyrészt igyekeznek annak pozitív vonatkozásait előtérbe állítani és értékelni,

Árkossy István grafikája

lezést vessük el mint nem keresztényit), vagy az értelmezések nem kizárólagos, nem száz százalékos érvényűek. Az ellentmondást minden teológus azzal oldja fel, hogy őrajta kívül minden más teológus téved, rosszul értelmez, nem veszi figyelembe ezt vagy amazt a bibliai verset, legutolsó esetben hibás fordításban olvasta a szentírást - például Szalai András is szó szerint azt írja, hogy "az unitárius egyház kezdetben a Biblia hibás fordításának betű szerinti értelmezése miatt tévedt el".

Ilyen kevésre becsülik ezek a kijelentést. Ilyen gyenge lábon állónak vélik, ilyen bizonytalannak, ilyen többféle-képpen megfejthető keresztretjvénynek, mely megfejtések közül csak az övék a helyes; ilyen kétszínű sáfárai ők a kijelentésnek, melyet ott értelmeznek ők maguk is szó szerint, ahol csak tetszik nekik, s ott kárhoztatják a szó szerinti értelmezést, ahol ez az ő értelmezésüknek ellentmond. Így csűrlik és csavarják, így szorítják emberi ésszel létrehozott logikai konstrukciókba mindazt, ami a szentírásból az isteni valóságra nézve kiolvasható, hogy aztán kiátkozzák azokat, mint Luther Márton az akkor éppen regnáló pápa, akik más konstrukciót állítanak fel. Ahelyett, hogy mindnyájan így imádkoznának: **"Uram, gyarló és kevés az én értelmem a Te örök és végtelen valóságod átlátására, a Te igazságaid teljességének megismerésére. Engedd meg nekem, hogy minél többet megláthassak a Te valóságodból, minél mélyebben behatolhassak a Te igazságaidba, s őrizd meg engem attól, hogy ostobán és felfuvalkodottan azt higgyem: csakis az a Te valóságod, csakis azok a te igazságaid, amit nekem mindebből**

megsejtenem engedted. És különösen kérlek, őrizd meg attól, hogy megvessem vagy gyűlöljem, üldözzem vagy kitagadjam a Te népedből azokat a felebarátaimat, akiknek elméjébe Te a Te igazságaidnak más morzsáit engedted hullni."

Az imént, különféle keresztény felekezetek és hitágazatok teológusairól szólván, az unitáriusok kirekesztésén való megbotránkozásomban talán túlmentem az igazságosság határán az iróniával. Ennek a vétke szálljon annak a fejére, aki megbotránkoztatott; én a magam részéről megkövetem azokat, akikhez nem voltam igazságos. És kijelentem, hogy érthetőnek, sőt szükségesnek tartom a különféle szentírást-értelmezések, dogmatikai rendszerek s ezeken alapuló hitvallások megjelenését. Ez arra a szüntelen emberi igyekezetre vall, hogy keressük Istent, hogy próbálunk közelebb jutni hozzá - akár úgy is, hogy értelmezéseinkkel és hitvallásainkkal Őt hozzuk közelebb magunkhoz. És az ily módon keletkezett dogmatikai rendszerekre egyházakat lehet építeni, mint ahogyan építettünk is; hinni lehet bennük, mint ahogy millióan és millióan hittünk s hiszünk is; meg lehet halni értük, mint ahogy meghaltak az arénákba hurcolt öskeresztények, a máglyára hurcolt Husz Jánosok, Szervét Mihályok, a Déva várának pincebörtönébe zárt Dávid Ferenc; üdvözülni lehet általuk, üdvösségnek tekintve a hitünkben való megnyugvást és azt a meggyőződést, hogy Isten tud rólunk, szeret minket, gondunkat viseli, velünk van. Mindezt lehet. Egyet nem lehet, mert ez ellentmond minden emberi értelemnek, minden erkölcsnek, minden jézusi tanításnak: az állítani, hogy egyedüli birto-

kosai vagyunk az igazságnak, rajtunk kívül mindenki téved, s mi határozzuk meg, kicsoda hiszi "helyesen" és ki nem az örök és végtelen Istent.

Mindezen túl, unitárius testvéreim, vagy talán pontosabban mindezen innen, van egy történelmi és kulturális értelmezése is annak a fogalomnak, hogy keresztény. Ez az értelmezés fentebb már szóba került: ez az, amelyet szembeállítottam a Szalai András-féle dogmatikus értelmezéssel. És ez az, amely amellet, hogy belső lényege szerint keresztényibb (jézusibb), sokkalta általánosabb is a Szalai-félénél. Ebben az értelmezésben a keresztény ellentéte régen az volt, hogy pogány, ma az, hogy ateista vagy hogy egy másik világvallás híve.

Mármost kérdelem én, nem töletek, hanem Szalai Andrástól, hogy mi volt Bartók Béla, akinek tudatosan választott vallása volt az unitárius. Bartók Béla nem volt keresztény? Hát akkor mi volt? Vagy mi volt a régész-történész László Gyula, aki unitáriusnak született, életében az volt, halálában az maradt. László Gyula nem volt keresztény? Hát akkor mi volt?

Európában, különösen a keleti-dél-keleti részeken, mint még előbb a dél-nyugatiakon, századokon át óriási politikai és társadalmi jelentősége volt annak, hogy keresztény-e valaki vagy sem. Ti, unitárius magyarok, századokon át jelentékeny erkölcsi-lelkiismereti áldozatot hoztatok azért, hogy a keresztény közösség tagjainak neveztessetek: gyermekeiteket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében kereszteltétek, mivel a ti keresztény testvéreitek ezt kérték, ezt várták el tőletek - s ti engedtetek. Nekik elég volt egy őszintétlen pillanat, néhány

másrészt nem ágálnak olyasmi ellen, ami már nem tehető meg nem történtté.

És még egy szentté avatási ügy: a spanyol katolikus egyház megkezdte az eljárást annak érdekében, hogy Antoni Gaudí (1852-1926) világhírű katalán építész, a barcelonai *Sagrada Familia* (Szent Család) templom és sok más egyházi rendeltetésű épület alkotóját a szentek, de legalábbis a boldogok sorába emeljék. Gaudí mélyen hívő katolikus volt, szinte egész életét az említett templom épületegyüttesében lévő dolgozósobájában töltötte, s megépült és meg nem épült, csak megtervezett épületeiben - amelyeket szerinte közvetlen isteni ihletésre alkotott - a középkori gótikát ötvözte az utolsó klasszikus európai stílusirányzat, a szecesszió törekvéseivel, valamint olyan eredeti stílusjegyekkel, amelyekkel nagy mértékben hatott a modern szürrealista szobrászatra és festészetre.

Mivel rovatunk célja az, hogy a "lássátok, halljátok egymást" erkölcsi parancsa jegyében hírt adjunk a magyar, az északi és a balti, valamint az európai keresztény világ kulturális jelenségei közül azokról, amelyeket fontosnak vagy időszerűnek tartunk, örömmel vesszük azt is, ha valahol rólunk adnak hírt, s ezt visszajelezzük olvasóinknak. Itt most azt említjük meg, hogy a *Helikon* című kolozsvári irodalmi folyóirat december 10-iki száma teljes egészében átvette ez évi 2. számunkból *Ulf Linder Nacionalista vagy hazafi?* című írását, nyilvánvalóan azért, mert a nemzeti kérdésben elfoglalt álláspontját a szerkesztők hitelesnek, tanulságosnak, Erdélyben is érvényesnek tartották. Örömünk teljesebb lett volna, ha a *Helikon* nem a túl általános és ködös "svédországi magyar kiadvány" megjelöléssel hivatkozik lapunkra, hanem pontosan közli, milyen közösség: az északi - elsősorban a svédországi magyar - protestáns gyülekezetek orgánuma vagyunk.

őszintétlen szó a ti részletekről ahhoz, hogy az akkor meghatározó dogmatikus értelmezés szerint is kereszténynek tartsanak benneteket, hiszen tudták, hogy *amúgy* azok vagytok; ha nem tudták volna, nem mentek volna bele efféle ravasz megkerülésébe azoknak a zsinati határozatoknak, amelyek kizárták a dogmatikusan értelmezett kereszténység köréből az általánosan értelmezett kereszténység körében mindig is jelen lévő arianus-antitrinitárius gondolatok elfogadóit. Nekik is fontos volt, hogy kereszténynek neveztessetek, nektek is az volt; ezért kacsintottatok össze egymással a zsinatok, a teológusok, az inkvizitorok, a főpapok, a farizeusok háta mögött, okosan, mint a kígyók és szelíden, mint a galambok, bölcsen, mint Bethlen Gábor, némiképp talmudista módon, némiképp balkánian, s mindenképp bizonyítván, mégpedig közösen, hogy az egyházi dogmák a társadalmi gyakorlatban egyszerű konvenciók.

Tartott pedig ez századunk első harmadáig, amikor is úgy gondoltátok, hogy nincs többé szükség erre az őszintétlen gesztusra. Ha Szalai András sommás megállapítását tekintem irányadónak, hogy tudniillik nem vagytok keresztények, akkor azt kell hinnem, elsiettétek a dolgot.

De miért tekintsem én és miért tekintsetek ti irányadónak az ő megállapítását? Mi adja Szalai András és az ő ítélete erkölcsi vagy szakmai hitelét? Hiszen gátlástalanul csúsztat, például amikor azt mondja rólatok, hogy nem vagytok tagjai egyetlen ökumenikus szervezetnek sem, holott azt kellene mondania: a jelenkori ökumenikus szervezetek többsége nem jézusi, hanem

dogmatikai alapon áll, és nem fogad be. Zörgettetek, s nem nyitattot meg nektek. Vajon elhallgatja-e Szalai ezt vagy egyszerűen nem tudja? Csúsztat akkor is, amikor összemossa titeket az angolszász univerzalistákkal, talán amiatt, hogy velük való testvéri jó viszonyotok meglehetősen ismert. A testvéri viszony azonban nem azonosság, még ikertestvérek esetében sem. Vajon érzékeli-e a különbséget Szalai András? Talán igen, hiszen azt írja: "az angolszász unitarizmus más irányzatot képvisel" (46. old.), a továbbiakban azonban nem világos, hogy kikkel vitatkozik, veletek-e vagy az angolszászokkal vagy mindkettőtökkel. Nem világos az sem, hogy ismer-e elég jól benneteket, miközben ítélkezik fölöttetek; járt-e köztetek, végigült-e egy-két unitárius istentiszteletet, hallott-e az Erdő János-féle, bibliai alapú unitárius teológiáról. Nem valószínű, sőt valószínű, hogy nem. Könyvének tanúsága szerint csak annyit tud rólatok, amennyit - mint ezt gazdagnak tűnő bibliográfiája is elárulja - két (azaz kettő darab) könyvből olvasott: egy angol nyelvű kompendiumból s egy német kézikönyvből, mely utóbbit egyébként a könyvéhez felhasznált általános művek között is felsorolja mint *kritikai szakirodalmat*.

Ez az alaposság és átgondoltság és szakszerűség és kiterjedt ismeret jellemző egész könyvére; ennek egyik beszédes példája az, hogy titeket, a reformáció idején és annak folyamatában magyar földön született felekezetet és egyházat, magyar protestáns történelmi egyházat tehát, egy sorban és egy ideológiai kalap alatt tárgyal tíz másik olyan vallási közösséggel, amelyek a múlt század végén vagy századunkban álltak fel a világ

más-más pontjain, s szinte csak napjainkban "gyűrűztek be" a Kárpát-medencei magyar társadalmakba; amelyek ellen védekezést ajánl, és e védekezéshez szakmai (teológiai) tanácsokat ad. Egyébként és továbbá és végül jellemző rá, hogy ezek között *nem* tárgyal legalább két olyan, a mai Magyarországon is működő vallási közösséget, amelyekről - támogatottságuk, létszámuk, külföldi kapcsolataik és egyebek okán - egy óvatos duhajnak tartania kell, mert esetleg visszaüthetnek.

Ti ne üssetek vissza, ezzel is bizonyítván, hogy keresztények vagytok. Legyetek és maradjatok a Biblia, az Ó- és Újszövetség, a názáreti Jézus tanításai alapján keresztények, úgy értelmezvén ezeket a tanításokat, ahogyan vértanúk, Dávid Ferenc tette, vagy ahogyan ti külön-külön, egyénenként teszitek, aszerint az egyéni hit vagy sejtelem vagy reménység szerint, amit Isten ad külön-külön minden embernek. Becsüljétek meg ötödfél évszázados létetek alatt létrehozott kulturális értékeiteket, szerezzétek vissza iskoláitokat, és ápoljátok hagyományaitokat, melyek a magyar kereszténység közös hagyományai, ahogyan például a matyó népviselet is a magyarság közös néprajzi hagyománya, noha nem mindannyian járunk matyó népviseletben.

És mielőtt elfelejtenétek Szalai Andrást, bocsássatok meg neki, mert nem tudja, mit cselekszik: valami ártó szellem sugallhatta neki azt a téveszmét, hogy van manapság elég magyar keresztény ahhoz, hogy hatvan-hetvenezer - ennyire teszi a létszámotokat - büntetlenül, lelkiismeretfurdalás nélkül kitudhasson közülük.

Veress Zoltán

Svéd vonatkozások

Georg Kraus Erdélyi krónikájában
1608-1665

Georg Kraus (1607-1679) a 17. század legjelentősebb erdélyi szász történetírója, annak a korabeli erdélyi szász identitásnak a képviselője, amelynek összetevői a szász nemzet és az Erdélyi Fejedelemség egésze iránti elkötelezettség. Bethlen Gábor támogatásával Páduában tanult, majd hazatérése után 1646-ban Segesvár jegyzője lett. E minőségében írta meg fő művét, az Erdélyi krónikát, amely 1994-ben jelent meg először magyarul Vogel Sándor fordításában, bevezető tanulmányával, jegyzeteivel és mutatóival. A krónika e korban a legterjedelmesebb erdélyi történetírói alkotás, páratlan értékű történelmi forrás és az erdélyi magyar történetírókkal rokonítható stílusa, jellemábrázolása, a szerző írói erényei folytán irodalmi műként is kiemelkedő. Kraus tollát több mint két évtizeden át a kor erdélyi magyar történetíróira is jellemző transzilvanista szemlélet vezérelte. Mindent az erdélyi állam érdekeinek szemszögéből figyelt és annak rendelt alá. Célja az igazság felderítése, érzelmi vezérfonala az erdélyi haza szeretete volt. Krónikája olvasmányként is kiemelkedik a kor történeti művei közül. Stílusa még az életízű munkákban bővelkedő erdélyi történetírás mértékével mérve is lebilincselő. Magvas, erőteljes véleménynyilvánításait emberekről, eseményekről ritka megjelenítő erővel tudja előadni, s valóban eléri kitűzött célját: a történeti szereplők "gemüther"-ét (lelkületét) fel tudja tárni az olvasó előtt. Keserű-gúnyos humora és nyerseségei ellenére Kraus jólelkű, meleg kedélyű, érző szívű ember, aki a legnagyobb részvétellel kíséri honfitársai és hazája, Erdély szenvedéseit. Munkája a korabeli nemzetközi környezet leírása folytán is kiemelkedő. A maga korában szokatlanul széleskörű európai kitekintéssel írta meg művét. Erdély történetét az európai eseményekbe ágyazta. Természetszerű állapot volt számára, hogy az Erdélyi Fejedelemség a törököktől való függés ellenére is Európa része. Szeme messze kalandozik. Látóköréhez tartozik a török és a Habsburg birodalom, Magyarország, Lengyelország, Moldva, Havasalföld, Ukrajna, Oroszország, Anglia, Franciaország, Itália, Spanyolország, Portugália, Dánia és nem utolsósorban Svédország.

Művében a következő svéd vagy svéd szolgálatban álló személyek szerepelnek: II. Gusztáv Adolf (1594-1632) király, Krisztina (1626-1689) királynő, X. Károly Gusztáv (1622-1660) király, Gotthard Welling (1624-1659) követ,

aki Bagdadba, Iszfahánba, Egyiptomba, Palesztinába és Aleppóba utazott, majd Spanyolországon, Franciaországon és Hollandián át Stockholmba ment, ahol svéd szolgálatba állott, és erdélyi, ukrajnai, valamint konstantinápolyi útjáról értékes útleírást hagyott hátra, Linnard Torstenson (1603-1651) tábornok, aki a harmincéves háború legsikeresebb protestáns hadvezére, 1642-től a német, a morva és a cseh hadszíteren működő svéd seregek főparancsnoka volt, Bengt Skytte (1614-1683) svéd főúr, Krisztina királynő kamarása, Gustaf Lilliecrona (1623-1687) svéd diplomata, Johan Lilliecrona (1619-1672) a svéd hadsereg őrnagya, Paul Würtz (1612-1676) tábornok, a Lengyelország ellen viselt háborúban (1655-1660) a svéd seregek által elfoglalt Krakkó parancsnoka, Johan Kollenberg X. Károly Gusztáv titkára, Andreas Urbeiger (magyar forrásokban Orbai) svéd szolgálatban álló brassói szász.

Kraus krónikájának svéd vonatkozásait időrendi sorrendben három részre tagolhatjuk:

1. a harmincéves háború svéd szakaszára (1630-1635) vonatkozó leírások, melyeknek központi alakja II. Gusztáv Adolf király, 2. a harmincéves háború francia-svéd szakaszához (1635-1648) kapcsolódó események ábrázolása, középpontjukban I. Rákóczi György fejedelem és Linnard Torstenson Habsburg-ellenes hadjárataival (1643-1645), 3. Svédország és az Erdélyi Fejedelemség szövetségének és a Lengyelország ellen viselt háborújuknak leírásai, melyeknek központi személyiségei X. Károly Gusztáv király és II. Rákóczi György fejedelem. A kötet 759 magyarázó jegyzetet és valamennyi a szövegben előforduló személy azonosítását leíró személynévmutatót is tartalmaz. Kritikai apparátusa folytán a 17. századi Erdély története lexikonaként is forgatható.

A következőkben közöljük Georg Kraus krónikájának Svédországra, az erdélyi-svéd kapcsolatokra vonatkozó részeit. A pontos történeti érthetőség kedvéért a közölt részletekhez hozzáfűzzük Vogel Sándor a kötetben is közölt magyarázó jegyzeteit.

II. Gusztáv Adolf király Kraus krónikájában

(E részben Kraus a következő eseményekről ír: Walenstein 1628. május 22. és augusztus 4. között eredménytelenül ostromolta Stralsundot. Csapatai ennek ellenére sikert arattak, és 1629-ben Dániát a Lübecki béke megkötésére kényszerítették. A Balti-tengeri pozícióit veszélyeztetve érző Svédország azonban 1630-ban Dánia szerepét átvéve hadba lépett a Habsburgok ellen, megindítván ezzel a harmincéves háború svéd szakaszát.

Georg Kraus: Erdélyi krónika 1608-1665 Vogel Sándor fordításában, bevezetésével és jegyzeteivel. Készült az OKTK VIII/A "Kulturális hagyományaink feltárása, nyilvántartása és kiadása" c. kutatási főirány támogatásával. Budapest 1994. 800 o.

Ezek után a III. Zsigmond és Gusztáv Adolf között 1626-1629 között lezajlott svéd-lengyel háborúra utal, majd a breitenfeldi (1631. szeptember 17.) és a raini (1632. április 15.), végül pedig a lützeni (1632. november 16.) csatáról ír, ahol Gusztáv Adolf elesett. Kraus kelezéseiben nem következetes, hol az ó-, hol a Gergely- féle újnaptárt használja.)

Anno 1628: Arnheim császári generális ostrom alá vette Stralsundot Mecklenburg országában, amely Gusztáv Adolf svéd királyt hívta segítségül. És ez időtől fogván megkezdődtek a svéd háborúk, amelyek még mindig nem értek véget.

Anno 1629: Gusztáv Adolf, Svédország királya, miután néhány évig súlyos háborút viselt III. Zsigmond lengyel király ellen és mindenütt győzött, 26 évre békét

Fametszet a Tartui Egyetemi Könyvtár gyűjteményéből (16. század).

kötött vele, majd Pomerániába és Mecklenburgba vezette seregeit Stralsund felmentésére. És amint mondtuk, ezzel kezdődött a svéd háború, amely 30 évig, sőt még azon túl is tartott, ahogy azt a svéd Lorbeer Krantz és az Arma Suecica olvasásra érdemes munkák bizonyítják.

Anno 1631: Szeptember 2-án öfelsége, Svédország királya és a szász választófejedelem döntő vereséget mért Lipcsénél (Breitenfeldnél) a császári hadvezér mintegy 60000 főnyi hadára, és olyannyira megfutamította, hogy annak egész serege szétszóródott. Tilly menekülés közben egy hegyi barlangra akadt, és innen húzták ki az éhségtől félholtan négy nap múlva az övéi, amikor az utak valamivel biztonságosabbak lettek. Ezt nevezik a véres lipcsei ütközetnek.

Anno 1632: Április 5-én Gusztáv Adolf, Svédország királya Rainnál, a Lech folyó mellékén vereséget mért a bajor fejedelemre és Tillyre. Tillyt a lábán, Altringert a fején érte találat. Mindkettő halálosan megsebesült. Pappenheim grófot, a császári marsallt pedig megfutamították.

November 6-án kemény csatára került sor Lützennél, Meißenben. Egyik oldalon a 38 éves Gusztáv Adolf svéd király vesztette életét, a másikon pedig Pappenheim gróf, császári marsall. Később egyik ütközetben, amelyet a császáriakkal vívtak, a svédek elfogtak egy svédet, és amikor felismerték, hűtlenség és esküszegés miatt halálra ítélték. Amikor meg kellett halnia, beismerte gyóntatójának, hogy Gusztáv Adolf dzsidása volt és hogy gyermekségétől fogva maga az uralkodó nevelte, de a sátán átkos kísértése folytán hűtlen lett királyához és urához, pénzt fogadott el Pappenheim császári marsalltól, majd a lützeni csatában maga lőtt rá pisztollyal Gusztáv Adolf királyra, és a hátgerincét, ott ahol a páncél végződik, el is találta, ezután pedig a császáriakhoz szökött. És valóban így is volt igaz: a megboldogult Gusztávot ugyanis hátulról érte a lövés. Ezért feltételezték, hogy nem az ellenség, hanem valaki az övéi közül ölte meg, amint ezt a gonosztevő be is ismerte. Amikor a gyóntató meghallotta ezt a hallatlan gyilkosságot, amelyet egy ilyen keresztény hősön követtek el, lelkiismeretére hallgatva jelentette a legfelsőbb parancsnokságnak, amely akkoriban a svéd sereg élén állott. A nevezett gyilkos dzsidást kínpadra vonták, csigázták, és ekképp a királygyilkosságot, épp mint gyónásakor tette, nyíltan beismerte. Végül a többi generális tanácsára a francia királyhoz, a svéd háború fővezéréhez küldték. Azt mondják, újabb kínvallatást eszeltek ki számára: minden hónapban lemetszették testének egy tagját, és hogy el ne vérezzék, a sebet tüzes vassal nyomban kiégették.

II. Rákóczi György és Linnard Torstenson Habsburg-ellenes hadjárata

(I. Rákóczi György 1644. évi Habsburg-ellenes hadjáratát hosszú tárgyalások előzték meg a svédekkel. Rebenstock, akinek halálát és temetését Kraus itt neve említése nélkül leírja, valamint Urbeiger svéd követek 1643 augusztusában érkeztek Gyulafehérvárra. I. Rákóczi György 1643. november 16-án erősítette meg a Krisztina svéd királynő által már aláírt szövetséglevelet. Torstenson, miután Ausztriában hiába várt Rákóczira, 1645 júliusában érkezett Brünn alá és ostrom alá vette a várost. A Kraus által említett tanácskozássra I. Rákóczi György és Torstenson között 1645. augusztus 20-án a morvaországi Eisgrubban került sor. Itt Rákóczi, miután 1645 júniusában és júliusában hosszas béketárgyalásokat folytatott III. Ferdinánd német-római császár megbízottaival, amelyek július 27-én eredményesen zárultak, közölte Torstensonnal a hadjárat megszakítását. Ezt a török Porta visszarendelő parancsával indokolta, amelyet június elején kapott kézhez.)

Anno 1644: Januárban igen nagy hidegben nagyságos Rákóczi György uram, Erdély fejedelme a római császár, III. Ferdinánd ellen indult a mezei hadakkal, sok felszereléssel és 6000 kurtánnal, akiket Constantin kapitánysága alatt Matei aga, a havaselvi vajda küldött a segítségére.

Mindezt nem személyes becsvágyból tette, hanem a sok sérelem és rágalom miatt, amit általában Ferdinánd, különösképpen pedig - amint a múlt év folyamán hallottuk - néhány magyarországi főúr és nagyságos, így Homonnai, Wesselényi Ferenc és Esterházy Miklós részéről kellett elszenvednie. Másrészt Torstenson svéd generalisszimusz is erre ösztönözte, aki már teljesen felvonulóban volt, és akivel bizonyos követek útján ez alkalommal leveleket is váltottak. Ekkoriban jelen volt egy brassói születésű, Urbeiger nevezetű követ is, akit magyar lovaskapitánynak neveztek és aki nagy tekintélynek örvendett a svédek előtt. Ez a követ mintegy két hónapig maradt az országban, míg alkalma nem nyílt arra, hogy a fejedelmet elkísérje. ...

Mivel a fejedelem leveleket váltott a svédekkel és ezektől megtudta, hogy a svéd sereg valamelyest késlekedni fog, a törököktől volt kénytelen segítséget kérni. Amikor kis idő múltán egy svéd ügynököt küldtek hozzá, aki hírül hozta a svédek érkezését, a fejedelem megváltott a törököktől és hazabocsátotta őket. A svéd ügynök pedig váratlanul meghalt a Fülek alatti táborban, míg a svéd hadvezér, Torstenson parancsára bizonyos ideig a fejedelemnél tartózkodott. A nagyságos fejedelem személyesen kísérte egészen Kassáig, ahol ünnepélyes keretek között el is temettette. Helyette hamarosan másikat küldtek, akivel a fejedelem később - amint hallani fogjuk - egész hadseregével együtt Morvaországba vonult Torstensonhoz.

Október 13-án a fejedelem Fejér Gáspár útján biztos híreket kapott arról, hogy Torstenson a svéd hadsereggel együtt Morvaországba érkezett. ... Ezután németekből és magyarokból álló erős őrséget hagyott Kassán, majd útrakelt és elindult Morvaország felé. ... A 30000 főnyi erdélyi sereg, amelyet a fejedelem személyesen vezetett, továbbá ama 20000 ember, akiknek a fia, Rákóczi Zsigmond volt a parancsnoka, valamint a havaselvi csapatok, október 23-án egyesültek Morvaországban Brünn alatt Torstenson svéd generalisszimusszal. Az erdélyi seregek jövetelét a svédek nagy örömmel és tetszéssel fogadták. Megérkezésük után másnap Torstenson, aki a háborút a svéd király helyett irányította - Svédországban ugyanis interregnum volt - tanácskozást tartott, amelyen részt vett valamennyi svéd generális, valamint Rákóczi fejedelem a Fejedelmi Tanáccsal és a főurakkal egyetemben. Arról tanácskoztak, hogy mi módon támadják meg a császáriakat és hogy miként lehetnének úrrá a jezsuiták gögjén és mindennapos cselszövésein, hiszen minden szerencsétlenségnek ők voltak az okozói. Így tehát erős ligát hoztak létre, és szövetkeztek egymással, hogy a háborút tovább folytathassák és hogy segíthessenek a szegény, szorongatott evangélikusokon, akiket több helyütt is száműzésbe kergettek. Miután határozatot hoztak, Torstenson asztalhoz ültette a fejedelmet és a vele lévő főurakat. Bőséges ajándékokkal és adományokkal halmozta el mind őt, mind a legelőkelőbb főurakat és az egész udvarnépet. Ha ezen ajándékok értékét összeszámítanánk, igen nagy összegre rúgna. A fejedelem és Torstenson meg a vele lévő legelőkelőbb főurak másnap, majd harmad- és negyednap is együtt ültek asztalhoz, és néhány napot nagy mulatozás

közepette töltöttek. Gyakran jártak a morva püspök díszkertjében, amelyet egymás között tréfásan földi paradicsomnak neveztek. Ezt a kertet a rendkívüli művészi szépségű alkotások miatt kétféle millió aranyra becsülték. De az erdélyi sereg - miként mondtuk - kimondhatatlan kárt tett benne. Tönkretették mindazt, ami itt-ott márványból vagy egyéb nemes kőből készült, a szökőkutakról pedig lefeszítették a sárga- és vörösrezt, majd mindennek jó részét Erdélybe hurcolták. A mulatozás végeztével az igen magas hegyeken fekvő Brünn várának ostromát még keményebbre fogták, mint azelőtt. Egyik oldalról a svédek, másik oldalról Rákóczi vette erős ágyútűz alá. A várvédők viszonzták a tüzet, úgyhogy az ostromlók hetekig állottak a vár alatt, anélkül hogy valami eredményre jutottak volna.

Ekképp tehát csakhogy a svédektől megváljon és visszavonuljon, a császáriak átadták Rákóczi fejedelemnek ama hét vármegyét avagy grófságot, amelyeket őfelsége korábban élethossziglan Bethlen Gábornak engedett át, továbbá néhány várat és erősséget, így Tokajt, Munkácsot és Regécet. Ez ügyben e két fél szövetséget és írásbeli meg egyezést kötött. A tárgyalások után a török pasa hazatért, Rákóczi pedig utat-módot keresett, hogy méltányosan és veszedelem nélkül váljon meg a svédektől. Mindez a következőképp történt: mivel a törökök nemrég betörték Magyarországra, és Szalonta alól 33 embert elraboltak - ezt pedig a svédek is tudták -, helytartóival néhány levelet íratott, melyeket elküldetett a saját címére. Ezek szerint a törökök azért törtek be Erdélybe, mert a fejedelem tudtuk nélkül távozott oly messzire az országból. Így tehát megvolt az oka a visszatérésre, országát ugyanis meg kellett védelmeznie. Amikor ezt Torstenson megtudta, mélyen együtt érzett vele, nem vette rossz néven távozását, és a legkisebb rosszat sem sejtette, hiszen nem tudta, hogy nem így állnak a dolgok. Megbízott benne, mivel hírneves hatalmasság volt, szabadon elbocsátotta, sőt felajánlotta neki támogatását, és megígérte, hogy szükség esetén haddal is megsegíti. A fejedelem mindezt igen megköszönte, majd kijelentette, hogy nincs szüksége segítségre, ha pedig mégis úgy adódna, máshonnan is kaphat, és ezért inkább ő akar bizonyos számú katonát támogatásul hátrahagyni. Torstenson megörült ennek, megköszönte, a fejedelem pedig, hogy a svéd hadvezér ne sejtse semmi rosszat és hogy ne gyanakodjék, hátrahagyott neki segítségül 6000 embert, akik Brünn alatt táboroztak. Ezeknek nagy része ott alussza örök álmát, a megmaradtak, alig néhányan, később hazatértek. Ezután a két hatalmasság búcsút vett egymástól. Torstenson Brünn ostromának kimenetelére várt, Rákóczi fejedelem pedig seregével és tekintélyes nyereséggel - hiszen csaknem egész Magyarországot uralma alá hajtotta - visszatért Erdélybe.

Elmeséltük, hogy mi módon hagyott hátra Rákóczi 6000 székelyt, akik Morvaországban, Brünn alatt táboroztak, és hogy miként váltott meg a svédektől, akik kitartóan folytatták az ostromot. Amikor Torstenson a svéd generális látta, hogy mégsem megy semmire, és tovább akart vonulni Csehországba, a császár bizonyos komisszáriusok útján békét ajánlott neki. E hosszúra nyúló

megbeszélésekkel azonban nem foglalkozunk, mivel megígértük, hogy idegen ügyekbe és eseményekbe, amelyekhez nincs közünk, nem avatkozunk. Végül a német választófejedelmek és Franciaország királyának beleegyezésével közvetítő tárgyalások nyomán a császár és a svédek bizonyos feltételekkel békeszerződést kötöttek. Ezután a svédek újra visszatértek Svédországba. ...

I. Rákóczi György követei Svédországban

(Bethlen Gábor és I., valamint II. Rákóczi György uralkodása alatt mindvégig élénk volt az Erdély és Svédország közötti diplomáciai kapcsolat. I. Rákóczi György kisebbik fia, Zsigmond 1651. június 26-án Pfalzi Henriettával kötött házasságot. Ennek célja a Rákóczi-család csatlakozása volt a Brandenburg körül kialakult Habsburg-ellenes szövetségi rendszerhez. E házasság révén a Rákócziak rokonságba kerültek a Stuart angol királyi családdal, Frigyes Vilmos brandenburgi választófejedellel, Orániai Vilmostal, Hollandia kormányzójával és Krisztina svéd királynővel.)

Anno 1646: Novemberben Rákóczi fejedelem Szentpálit másként Németh Istvánt Svédországba küldte a királyhoz, hogy a svéd korona legyen segítségére, ha a római császárral újra háborúba keveredne. A svéd király a fejedelmet teljes jóakarattal biztositotta, és a követet meg Padányit egy-egy aranylánccal megjutalmazta. Meg kell említenünk, hogy miközben az erdélyi követ kérését latin nyelven előadta és szónoklatát megtartotta, ott állott egy álruhába öltözött császári jezsuita is, aki az egész beszédet csaknem szóról szóra leírta, és postán elküldötte a római császárnak. A császár pedig azonnal kinyomatta és megküldötte Rákóczinak, még mielőtt követe hazaérkezett volna, nem kis ijedelmet és sok gondot okozván neki. Amikor Szentpáli hazaérkezett és látta, hogy a fejedelem még az ő jövetele előtt mindent tudott megbízatása teljesítéséről, nagyon elcsodálkozott. Végül a fejedelem elmondta neki a történeteket. Azt is el kell mondanunk továbbá, hogy Rákóczi nem bízott teljesen Szentpáli Istvánban, mert az ariánus vallású volt, ezenkívül több oka is volt rá. Ezért udvari szolgáját, az előbb említett Padányit, aki német

álruhába öltözött, utánaküldte. Ennek ki kellett puhatolnia, hogy a követ teljesíti-e megbízatását, ahogy megparancsolták neki. Így is történt. Végül azonban felfedte kilétét a követ előtt, és amint hallottuk, a király Szentpálival együtt őt is megajándékozta. Amikor Rákóczi megkérdezte Szentpálit, hogy miként tudott útja során oly sokat költeni, állítólag a következőképpen válaszolt: *Nincsen kegyelmes uram, Svéciában és Lengyelországban falnagy pénzen holott élni. (magyar nyelvű szövegrész).*

Anno 1647: I. Rákóczi György fejedelem állítólag a következő ügyben utazott Kassára: Mivel értesült Ulászló lengyel király haláláról, arra gondolt, hogy a trónutódlást a maga számára szerezze meg. Nem sokkal azelőtt Mikes Mihályt elküldte a svédekhez, hogy szövetséget kössön velük.

Bengt Skytte svéd főúr Erdélyben

(Bengt Skytte, Krisztina királynő követe 1651 októberében érkezett Sárospatakra, ahol Rákóczi Zsigmonddal tárgyalt, majd Erdélybe utazott a fejedelemhez. A tárgyalások egy Habsburg- és lengyelelles támadás lehetőségéről folytak. II. Rákóczi György közölte Skyttével, hogy szándékában áll a lengyel trón megszerzése. Skytte túlzottan pozitív jelentéseket küldött a fejedelem lehetőségeiről Stockholmba.)

Anno 1651: Ebben az évben egy svéd úr érkezett, Bengt Skytte duderhofi báró, Grönsia ura és aranyarkantyús lovag, aki Krisztina svéd királynő titkára volt. Ez a svéd két másik úrral egyetemben egy gúnyiratot avagy paszkvillust írt, amelyben kigúnyolta a királynőt, és ezért el kellett hagynia az országot. Amikor látta, hogy az ügy kiderült és két társának fejét vették, a fejedelem engedélyével egy egész évig Szebenben maradt néhány előkelő úr társaságában, akik a szolgák szerepét töltötték be. Ez idő alatt a konstantinápolyi francia követ menlevelet szerzett neki a török császártól, s ezzel végül is Törökországba ment, innen pedig a királynő távozása után visszatért Svédországba. Kiváló, nagy tudású és tapasztalt ember volt.

Császári gyaloghintó. Fametszet a Tartui Egyetemi Könyvtár gyűjteményéből (16. század).

DISPUTA

Emberszeretet
vagy mi?

Az Új Kéve ez évi 4. száma két helyen is érinti azt a sajnálatos tényt, hogy Elisabeth Ohlsson "Ecce homo" című fényképsorozatot az uppsalai dómban (is) kiállították. Mindkét közlemény helyteleníti a történeteket, amivel egyetértek: szerintem sem tartoznak világi kiállítások az imádság házába. Egyetértek azzal a gondolattal, sőt mondhatni elvvel is, miszerint vannak határok, amiket rendes ember nem lép át. Ilyen határ veszi körül például Istent, a Bibliát, a történelem egyes, emberiességük miatt kiemelkedő alakjait, de még olyanokat is, mint a király.

Ohlsonnak tehát nem lett volna szabad Jézust, valamint egyes bibliai eseményeket az adott témakörhöz kötni. A tényt különféleképpen lehet megközelíteni és kommentálni, de akár-hogyan történik is ez, fontos szem előtt tartani a tárgyat és attól nem eltérni. Az "Ecce homoszexuális" című cikk írójának ez sajnos nem sikerült. A cikkben nemcsak magát a megtörtént tényt elemzi (azt, hogy Ohlsson átlépte a

rendes ember által át nem léphető határt, és hogy az illetékes egyház tisztviselői hibát követtek el, amikor engedélyezték a képek kiállítását egy templomban), hanem pártos hangvétellel az emberiség egyik kisebbségét támadja.

Nem idézek hosszan a cikkből, bárki elolvashatja. Itt csak annyit jegyzek meg, hogy hiba a homoszexuális kisebbséget egységesen mint olyan egyénekből álló csoportot emlegetni, akik azért jöttek a világra, hogy "fenéig ürítsék az élvezetek poharát". A homoszexuálisok és a pederaszták egyenrangúsítása szintén helytelen. Az utóbbiakat nem természet adta hajlamuk, hanem ténylegesen csak az élvezet-hajhászás készletű áldozataik megkeresésére, amivel egyben bűncselekményt is követnek el - s ez az előbbiekre nézve nem általánosítható. Hiba az is, amikor a cikkíró így fogalmaz: "És nem segít az, ha valaki úgy keres öniszexualitást, hogy Jézust a saját szintjére próbálja aljasítani". A homoszexuális mivolt nem aljas mivolt. Lehet, hogy a csoportnak vannak más szempontból nézve aljas tagjai, de azt minden felvilágosult egyénnek illik tudni, hogy a homoszexualitás önmagában semmivel sem "aljasabb", mint például a szín-vakság vagy a balkezesség: ez is, amaz is vele születik az emberrel.

A legtöbb homoszexuális egyén nem tehet természetadta beállítottságáról és nem is változtathat rajta. Társánál

éppúgy a szeretetet és a biztonságot keresi, mint heteroszexuális embertársai. A cikk egyes részeinek hangvétele jogossá teszi a kérdést: mit javasol az írója? Mi legyen homoszexuális embertársaink sorsa, miként "védekezzen" a társadalom ellenük, az a társadalom, amelyet az író szerint ők és pártfogóik "a züllés útjára terelgetnek"? Milyen eszközök állnak a demokratikus társadalom rendelkezésére egy kisebbséget illetően, amelynek létezését egy másik kisebbség - az intoleránsak - nem bírja elviselni? Ezek a kérdések alapvető fontosságúak, hiszen az elmúltak során láthattuk, mire vezet, ha egy kisebbség dogmatikus kitételekkel illet egy másik kisebbséget.

Végül azt is megkérdézhethetők: miért ez az "ellencikk"? Nos, erre csak egy nálam híresebb ember szavaival válaszolhatok, amelyek így szólnak: "Amikor eljöttek a zsidókért, én nem álltam ki értük, nem lévén zsidó. Amikor eljöttek a szakszervezeti bizalmikért, én nem álltam ki értük, nem lévén szakszervezeti tag. Amikor eljöttek a kommunistákért, nem álltam ki értük sem, nem lévén kommunista. Amikor eljöttek az ellenállókért, azok mellett sem emeltem szót, hiszen nem voltam ellenálló. És amikor végül értem jöttek el, addigra már senki sem maradt, hogy mellettem kiálljon vagy szót emeljen."

Neufeld Róbert (Stockholm)

A DÁN MIATYÁNK

Mi Atyánk,
aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved,
jőjjön el a te országod,
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.
Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma,
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek,
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól,
mert tied az ország,
a hatalom és a dicsőség
mindörökké.
Ámen.

Fader vor,
du, som er i Himlene!
Helliget blive dit navn;
komme dit rige;
ske din vilje
som i himlen, således også på jorden;
Giv os idag
vort daglige brød;
og forlad os vor skyld,
som også vi forlader
vore skyldnere;
og led os ikke ind i fristelse;
men fri os fra det onde.
For dit er Riget
og magten og æren
i evighed!
Amen!

Kárpátalja segítségért kiált

Ez év őszén, november első napjaiban az évszázad legnagyobb árvize öntötte el a Tisza felső szakaszának alföldi részeit, benne Kárpátalja magyar lakta településeit. A katasztrófa a magyarságnak éppen azt a részét sújtotta, mely eddig is a legrosszabb viszonyok között, a legnagyobb szegénységben élt. Több mint 2000 (csupán a Beregszászi járásban 732, a nagyszőlősi járásban 1188) lakóház összedőlt, mintegy 10000 lakhatatlanná vált, 20000 súlyosan megsérült. Az árvizet a hegyvidéki településeken földcsuszamlás követte, s mindenütt fokozottan fenyeget a járványveszély: a trágyadombokat, mérgező anyagokat, fulladt állatok tetemeit magával sodró szennyes víz megfertőzte a kutakat, a pincékben tárolt élelmiszert, s máris tömeges megbetegedések ütötték fel fejüket. Hideg tél, sötét tél, éhes tél leselkedik az emberekre.

A köztudottan súlyos gazdasági helyzetben levő ukrán állam alig tud tenni valamit érdekükben. A magyar kormány által folyósított százmillió forintnyi gyorssegély, a magyar segélyszervezetek szállítmányai, különféle szervezetek, egyházak, de egyszerű emberek anyagi támogatása is mind-mind kevés az óriási szükséghez képest. A kárpátaljai árvízkárosultak megsegítésére a nyugati magyarság majd minden közösségében gyűjtés indult. Ezt indítványozta az Északi Magyar Szervezetek november elején Stockholmban tartott konferenciája is, mely a SMOSZ számlájára gyűjti az adományokat.

Ezzel párhuzamosan híveinket is arra kértük, hogy a gyülekezeteként felvállalt egy-egy sokgyermekes család folyamatos támogatásán túl az istentiszteletek utáni szokásos perselyes adakozáskor gondoljanak a kárpátaljai árvízkárosultakra is, melynek eredményeként eddig Göteborgból 4500, Stockholmból 3500, Malmöből 2700, Sölvesborgból 2500, Ljungbyből 2000, Borasból 1100, Katrineholmból 1000, összesen mintegy 17300 koronát,

félmillió forintnyi összeget juttattak el különböző csatornákon a kárpátaljaiak megsegítésére.

Megköszönve az eddigi támogatást, gyülekezeteinket arra kérjük, hogy helyi szervezésben folytassák az adományok begyűjtését és a rászorulókhöz való mielőbbi eljuttatását. A legbiztosabb megoldásnak az bizonyul, ha az összegek a Tiszántúli Református Egyházkerület debreceni püspöksége útján kerülnek továbbításra a Kárpátaljai Református Egyház Beregszászon működő Diakóniai Otthonához. Cím a lelkésznél és az országos jegyzőnél.

Egyyel többen vagyunk

Néhány évvel ezelőtt bemutattam az Új Kéve olvasóinak a Johannita Rendet, összefoglaltam történetét és ismertettem a jelenkori társadalomban vállalt szerepét, amely mindenekelőtt a szenvedőket, nélkülözőket segítő karitatív munkából áll. Szép magyar szóval: szeretet-szolgálatból.

Örömmel adom hírül, hogy ez év nyaratól kezdve egyyel többen vagyunk: a Johannita Rend Magyar tagozata felvette tagjai közé a svédországi magyar protestáns gyülekezetek lelkészét, Molnár-Veress Pált. A fogadalmotétel szertartására a debreceni Református Nagytemplomban került sor. Meggyőződésem, hogy kölcsönös nyereségről van szó: a Rend erősebb lett egy ihletett igehirdetővel, egy erélyes, cselekvőkész, a közös keresztény eszményeknek elkötelezett férfival - a gyülekezeti közösség pedig, amelyben szolgál, az elismerő választás révén erősebb lett a Rend erkölcsi tekintélyével.

Molnár-Veress Pál a második svédországi magyar lelkész, akit a Johannita Rend tagjai közé fogad. 1958-tól kezdve haláláig tagja volt a Rendnek néhai Leskó Béla is, akit a svédországi magyar protestáns lelkigondozás alapítói között tartunk számon, s akit később evangélikus lelkészi hivatása Dél-Amerikába szólított.

Simonffy Gyula

Murányi Imre (1936-1998)

November 30-án, hatvanhárom éves korában elhunyt Murányi Imre építészmérnök. A sokat gondolkodó, de keveset beszélő emberek közé tartozott, talán ezért is szeretett sakkozni. Komoly oka volt rá, hogy 1956-ban elhagyja Magyarországot. Októberben szerkesztője volt a Műgyetem *Forradalmi Ifjúság* című lapjának, része volt a tizenkét pontba foglalt követelések

összeállításában. Svédországban is folytatta publicisztikai tevékenységét az *Északi Tudósító* című lap munkatársaként.

A Műgyetemet Budapesten kezdte, Stockholmban végezte. Tervező építészként több magánirodában dolgozott. Munkásságának túlnyomó részét, harminc évet Täby kömmün építészeti arculata formálásának szentelte. Előbb városrendezéssel, majd a községi ingatlanokkal foglalkozott.

Építész munkáját is áthatotta humanista beállítottsága. Irodalmi tájékozottsága nemcsak a könyvek iránti

érdeklődésből, hanem írókkal, költőkkel kötött tartós kapcsolatokból táplálkozott. Nemrég még a könyvkiadásba is belevágott: az általa alapított kiadó már két kötetet, egy svéd nyelvű gyermekkönyvet és egy svéd versválogatást jelentetett meg.

Makovecz Imre egykori évfolyamtársaként, barátjaként segítségére volt feleségének, Murányi Ágnesnek, a neves építészről készített portréfilmje megalkotásában.

Murányi Imre halálával egy értékes egyéniséggel lett szegényebb a svédországi magyar emigráció.

JANUÁR	Nap	Óra	VÁROS	Megjegyzés
MÁSODIK HÉTVÉGE	08. péntek	19:00	TÅNGAGÄRDE	Tångagärde Gyülekezeti Otthon Alapítvány gyűlése
	09. szombat	09:00	TÅNGAGÄRDE	Országos Presbiteri Konferencia,Egyháztanács gyűlése.
HARMADIK HÉTVÉGE	16. szombat	11:00	LJUNGBY	
		17:30	SÖLVESBORG	Figyelem: Ezentúl a szokásosnál fél órával később!
	17. vasárnap	14:00	MALMÖ	Figyelem: Ezentúl a szokásosnál egy órával korábban!
		18:00	HELSINGBORG	Figyelem: Ezentúl szombat helyett mindig vasárnap!
NEGYEDIK HÉTVÉGE	23. szombat	12:00	JÖNKÖPING	Figyelem: Ezentúl a szokásosnál két órával később!
		17:30	TÅNGAGÄRDE	Figyelem: Ezentúl vasárnap helyett mindig szombaton!
	24. vasárnap	13:00	HALMSTAD	Figyelem: Ezentúl szombat helyett mindig vasárnap!
		17:30	GÖTEBORG	Figyelem: Ezentúl a szokásosnál fél órával később!
UTOLSÓ HÉTVÉGE	30. szombat	10:00	KUMLA	
		14:00	KATRINEHOLM	
		18:00	ESKILSTUNA	
	31. vasárnap	10:00	VÄSTERÅS	
		13:30	UPPSALA	
		17:00	STOCKHOLM	
FEBRUÁR				
ELSŐ HÉTVÉGE	06. szombat	11:00	LJUNGBY	
		17:30	SÖLVESBORG	Figyelem: A szokásosnál fél órával később!
	07. vasárnap	14:00	MALMÖ	Figyelem: A szokásosnál egy órával korábban!
		18:00	HELSINGBORG	Figyelem: Szombat helyett vasárnap!
MÁSODIK HÉTVÉGE	13. szombat	12:00	JÖNKÖPING	Figyelem: A szokásosnál két órával később!
		17:30	TÅNGAGÄRDE	Figyelem: Vasárnap helyett szombaton!
	14. vasárnap	13:00	HALMSTAD	Figyelem: Szombat helyett vasárnap!
		17:30	GÖTEBORG	Figyelem: A szokásosnál fél órával később!
HARMADIK HÉTVÉGE	20. szombat			szabad
	21. vasárnap			hétvége
UTOLSÓ HÉTVÉGE	27. szombat	10:00	KUMLA	
		14:00	KATRINEHOLM	
		17:00	OSLO	
		18:00	ESKILSTUNA	
	28. vasárnap	10:00	VÄSTERÅS	
		13:30	UPPSALA	
		17:00	STOCKHOLM	
MÁRCIUS				
ELSŐ HÉTVÉGE	06. szombat	11:00	LJUNGBY	
		17:30	SÖLVESBORG	Figyelem: A szokásosnál fél órával később!
	07. vasárnap	14:00	MALMÖ	Figyelem: A szokásosnál egy órával korábban!
		18:00	HELSINGBORG	Figyelem: Szombat helyett vasárnap!
MÁSODIK HÉTVÉGE	13. szombat	12:00	JÖNKÖPING	Figyelem: A szokásosnál két órával később!
		17:30	TÅNGAGÄRDE	Figyelem: Vasárnap helyett szombaton!
	14. vasárnap	13:00	HALMSTAD	Figyelem: Szombat helyett vasárnap!
		17:00	STOCKHOLM **	Figyelem: Bevezetve havonta még egy istentisztelet!
		17:30	GÖTEBORG	Figyelem: A szokásosnál fél órával később!
HARMADIK HÉTVÉGE	20. szombat	13:00	HELSINKI	
	21. vasárnap	13:00	TALLINN	
UTOLSÓ HÉTVÉGE	27. szombat	10:00	KUMLA	
		14:00	KATRINEHOLM	
		17:00	OSLO	
		18:00	ESKILSTUNA	
	28. vasárnap	10:00	VÄSTERÅS	
		13:30	UPPSALA	
		17:00	STOCKHOLM	

1999-re igyekeztünk egy-egy hétvége útvonalát - minden szempontot figyelembe véve - a legésszerűbben megállapítani.
Kérjük a gyülekezetek felügyelőit, hogy ehhez a rendhez igazodva intézkedjenek a templomok bérléséről!

Az ünnep *(Folytatás a 2. oldalról)*

felemelő alázat ajándékában részesülhetünk. Ez az élmény átvilágítja és átmelegíti, szinte új tartalommal tölti meg minden földi viszonyulásunkat.

Az a világ, amelyben élünk, úgy tűnik, mind kevésbé ismeri a szó igazi értelmében vett ünnepet. Mi, talán lojalitásból, kissé leszokóban is vagyunk róla. A mindent eleve kétségbevonás ragálya s az ünneprontásé terjed közöttünk már jó ideje. Tekintetünket szinte restelljük az egyedüli objektivitásnak kinevezett vízszintestől magasabbra emelni. Vonakodunk elismerni, hogy a világ valamennyi dimenziója létező valóság.

Az ünnepet jórészt a pihenés váltotta fel. Úgy véljük, hogy a mai rohanó ritmusú élet indokoltta, természetessé teszi kényelemigényünket. Kétségtelen, hogy pihenésre ma is, mint mindenkor, okvetlenül szükség van. De észre kell vennünk, hogy önmagában ebből még nem származik feltöltekezés. Az igen divatos "kikapcsolódás" - gyakorta passzív - mai formái megszakítják ugyan az esetleg teherként érzett napi tevékenységek áramköreit, de lélekben nemigen gazdagszunk általuk. Mert hiába spórolgatjuk erőnket, új erőt csak akkor nyerhetünk, ha ezért energiáinkból áldozunk. Vagyis ha megdolgozunk az ünnepért.

Belső ünneptelenségünkkel hajlamosak vagyunk egyetlen hosszú hét-köznappá változtatni, és így elsivárosítani az életet. Ha nem tudunk ünnepi lélekkel viszonyulni, a mindennapok uralma alatt élünk, bármily változatosan szervezzük is meg szabadidőnket.

Eredetileg minden vasárnap arra lenne hivatott, hogy ünnepünk legyen. A családi együttlét, esetleg baráti találkozás, de mindenekelőtt az Isten házában tett tiszteletünk ünnepe. Nem azért, hogy eleget tegyünk a templombamenetel kínos társadalmi kötelezettségének vagy egy távoli Úr (esetleg önkényesnek gondolt) ilyen értelmű "terhes" rendelésének, hanem hogy egy nem szokványos, nem a mindennapjainkhoz tartozó környezetben nyitott lélekkel próbáljunk megállni Isten előtt. Egy olyan helyen, amely rendeltetésénél fogva arra hivatott, hogy elősegítse a lélek megnyílását a (részünkről esetleg számba sem vett) mindenkor reánk sugárzó isteni kegyelem befogadására. Ez a kegyelem azt a valódi ünnepet hozza számunkra, amelyre oly nagyon szükségünk van egyensúlyunk magtartásához az élet bajai és egyhangúságai közepette. Amely megőriz bennünket azon az úton, amelyen magunkkal is összhangban levő igazi erkölcsi lények maradhatunk.

Ahhoz, hogy egy esemény ünnep legyen, szinte mindig szükségünk van másokra is. Az istentisztelet ünnepi jellegét, bár elősegíti, lényegében mégsem a jelenlevő többi ember, a pap prédikációja vagy a templomi zene adja meg, hanem benső találkozásunk Istennel. Mert minden Istenhez való igaz fordulásunk ünnep. Az igazi ünnep pedig a lélek életet szépítő örömeivel terhes.

*Áldott karácsonyi ünnepeket és
Isten áldásában gazdag,
békés, boldog új esztendőt
kívánunk hívőinknek,
közeli és távoli szeretteinknek,
minden kedves olvasónknak!*

újKéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns
Gyülekezetek lapja – Az Északon élő
magyarok ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning
– Ungrarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik kéthavonta – évi 6 szám
(Utkommer varannan månad – 6 nr per år)

Árgáng VI. évfolyam
Nummer 5. szám
December 1998 december

Felelős kiadó (Ansvarig utgivare)
Veress Zoltán

Szerkesztők (Redaktörer)
Molnár-Veress Pál
Szentkirályi Csaga, Sántha Ferenc
Layout:
Molnár-Veress Mária Magdaléna

Szerkesztőség (Redaktion)
Vintrosagatan 17/1,
S-124 73 Bandhagen /Stockholm/
Telefon/Fax: +46 – (0)8 - 86 36 39

E-mail címünk (e-mail adress):
keve@mbox301.swipnet.se

Nyomda (Tryckeri)
Ekonomi-Print AB
114 85 Stockholm – Storgatan 19
Telefon/Fax: +46-(0)8-783 81 24/ 667 98 18

Felelős vezető (Chef)
Jan Larssen

Példányszám (Upplaga)
2 300

Gyülekezeti tagjaink a lapot térítésmentesen
kapják. (Församlingsmedlemmar får
tidningen gratis.)

Adományt a lapkiadás céljára köszönettel
fogadunk az alábbi számlaszámra (Gåvor till
utgivning emottages med tacksamhet
på följande postgironummer)

Ungerska Protestantiska Samfundet

Postgiro 602047-3

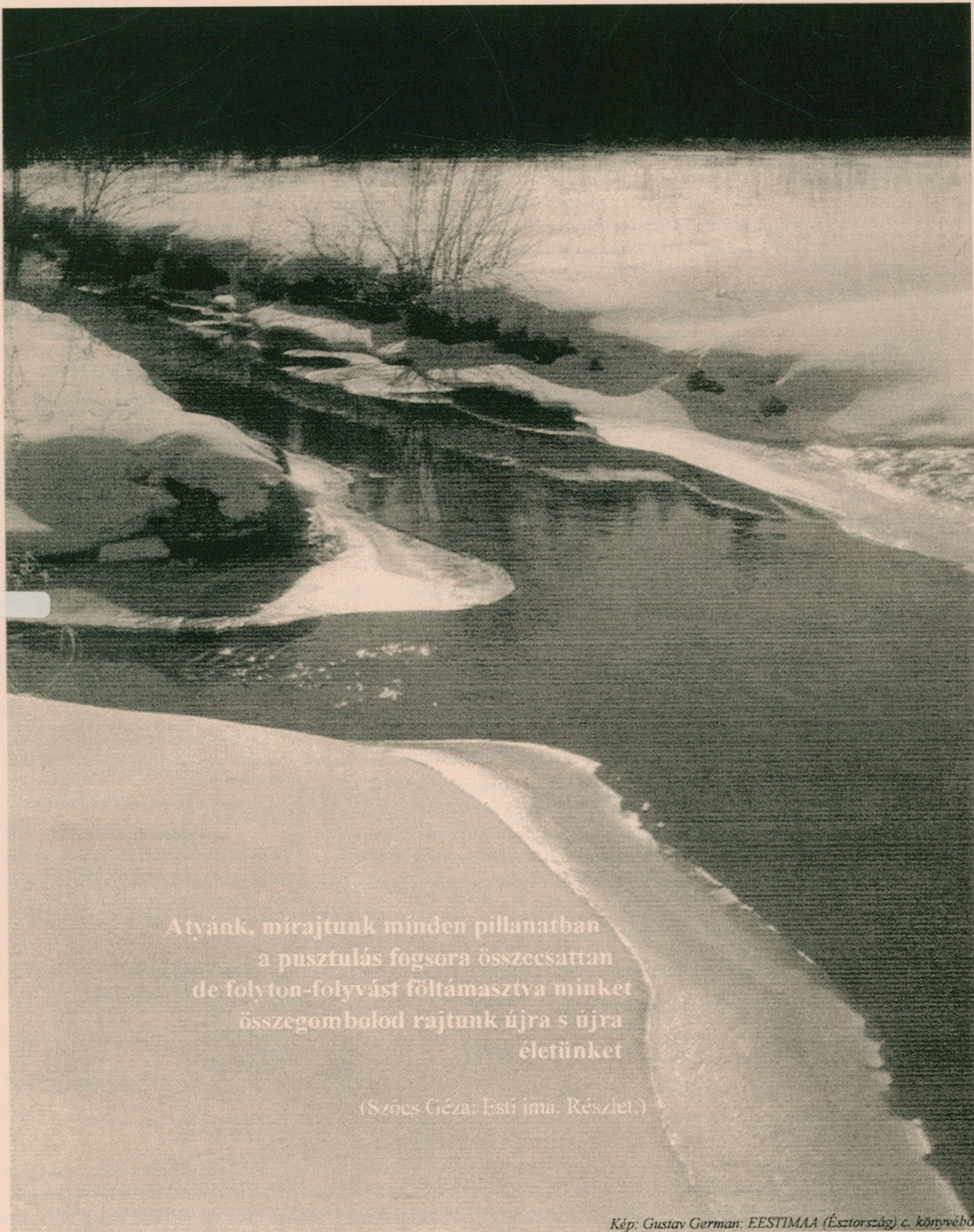
SVÉDORSZÁGON KÍVÜLI GYÜLEKEZETEINK FELÜGYELŐI

ÉSZTORSZÁG
Tallinn
ASSZONYI ISTVÁN
EE-0034 TALLINN Siili 21-56
Tel: +372-252 75 86

FINNORSZÁG
Helsinki
TANÍTÓ BÉLA
SF-33210 TAMPERE Satakunnankatu 19-21 A 7
Tel: +358-321 254 83

NORVÉGIA
Oslo
HORVÁTI GYÖRGY
N-1353 BAERUMS VERK Nedre Toppenhaug 9
Tel: +47-675 621 05

Tompa Anna
Oxhagsgatan 12
561 50 HUSKVARNA

Atyánk, mirajtunk minden pillanatban
a pusztulás fogsora összezsáttan
de folyton-folyvást föltámasztva minket
összegombolod rajtunk újra s újra
életünket

(Szócs Géza: Esti ima. Részlet.)

Kép: Gustav German: EESTIMAA (Észtország) c. könyvéből